

૧૦૦૦

સુવર્ણલી રીત મુજબ

વર્નાક્યુલર ટેક્સ્ટ બુક્સ રીવિઝન કમિટિએ

૧૯૭૩

—: તૈયાર કરેલી —:

ત્રીજી ચોપડીના અર્થ.

જેની અંદર અર્થ; કવિતાની સમજૂતી; પાઠના
પ્રવાસ તથા સાર; ભૂગાળના સવાલ; પાઠવાર
અંધરા શબ્દો; જોડાક્ષર; ડિલ: થાત.

અનુસંધાન—મસસી સી. ડી. શાહ એનડે કો.

રચનારનું ડેક્રાણું—શાહપોર—સુરત.

પ્રસિદ્ધ કર્તા—C. M. Shah.

પ્રસિદ્ધ કરવાનું ડેક્રાણું—શાહપોર—સુરત.

આ પુસ્તક અને ૧૯૬૭ના વર્ષ માં આપેલ મુજબ રજીસ્ટર

કરાવે છે.

૧૯૨૭ ૨૯-૮-૧૯૨૭

આપનાર—ગોવિંદજી ડાહ્યાભાઈ નાયક.

આપવાનું ડેક્રાણું—શ્રી “અનાવિલ બંધુ” પ્રી. પ્રેસ

બરાનપુરી ભાગળ,—સુરત.

સંવત ૧૯૮૩] કિંમત રૂ. ૦-૫-૦ [સને ૧૯૨૭

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કોપીરાખિત વિભાગ]

અનુક્રમાંક

૭૩૬૮૦

લેખક

પુસ્તકનું નામ શ્રી ૭ યોગદીના રત્ન

વિષય મધ્યકાલીન દર્શન

મેસર્સ. સી. ડી. શાહ એન્ડ સન્સ. લિમિટેડ. ગાંધીનગર, અમદાવાદ.

ત્રીજી ચોપડીના અર્થ.

પાઠ ૧.

પુરો જણાવાય તે

ઉતાવળે આંખા ન પાકે

પોથી=નાનાં છોકરાંને જણવાની ચોપડી

વાર્તા=વાત

ધણી ઝડપ કરવાથી

મોઘ=શિખામણ

કામ થાય નહિ

ખારીક=ઝીણી

ધ્યાન=ચિત્ત; મન

મૂળાક્ષર=સ્વર અને

મુકાબલો=સરખામણી

ખાતરી=ભરોસો

વ્યંજન

ભૂગોળ=પૃથ્વીનો ગોળો

પોપટીઉં=ઉપલકીઉં;

બારાખડી=પદ

અધિકારી=ઉપરી

સમજ વગરનું

રમુજ=ગમત આપનારી

માહિતી=ખબર

જુની ચોપડી=પાછલી

લાભ=ફાયદો

રસીલી=ગમત ભરેલી

ચોપડી; ખીજ, પહેલી,

જોડાક્ષર=જોડેલા અક્ષર

સંબંધી=વિષે; બાબત

બાળપોથી

માન=સમજ; ભાવ

સારી=રૂડી

સાર-(૧) જણવામાં

જોગ=લાયક

નમુના=નકલ

ઉતાવળ કરવી નહિ (૨)

હકીકત=વાત

નજર કરો=ધ્યાન આપો;

જે વાત વાંચવામાં આવે

સરસ=સારી; મનને

વિચારો

તે ખરી છે કે ખોટી

પક, પડે એવી

સામાન્ય=રોજ વપરા-

તેની બંને માહિતી

ઉમંગથી=હોંસથી

શમાં આવતી

મેળવવી.

ચિત્રો=ચિત્રામણ; છબી

વર્ણન=વિગતવાર કહેવું

પાઠ ૨. ભાગ ૧.

આનંદ=ખુશી

તે; બ્યાન

લિપિ=ભાષા

જોશિયારી=ખબરદારી

તોળવા=જોખવા; તોકવા

સિવાય=વગર

વાક્ય=એક અથવા વધારે

સોદો=માલ; ચીજ

આઠણી=બાળમોઘ

જાળો મળવાથી મનમાં

છેતરાશો=ઠગાશો

જુના=પહેલાંના

ધારેલો વિચાર જેથી

પડિતો=વિદ્વાન; ધણું
ભણેલા

માથું=ઉપલો ભાગ

અંક=આંકડા

અનુરવાર=ટપકું

વિસર્ગ=કંઈક હકારનો

હચાર થાય એવું

ચિહ્ન; અક્ષરની જોડે

એ ટપકાં મૂકવાં તે

પ્રમાણે=મુજબ

પાઠ ૨. ભાગ ૨.

નીપજે=થાય

લહીઓ=સારા અક્ષરનો

લખનાર

લપટાવું=ફસાઈ પડવું

લાલચ=લોભ

નર્યા=રોગ વગરના

જાતે=પોતે

શ્રદ્ધા=ભરોસો; વિશ્વાસ

હિંચોગી=મહેનત

એન=મુખ; નિરાંત

ઠાઠ=ડોળ; ભપકો

ફકકડ=સહેલાણી; હેલ

ખાલી=નકામો; ફોકટ

અભુકતુ=અધટતું

અસલ=અગાઉ

વિદ્યાભ્યાસ=ભણવું તે

ઝાઝો=ધણી

મેળવી=સરખાવી

પાઠ ૩.

ટડું=નાનો ઘોડો

ખમર=હાટ; ચાટું

દોરે=લગામ પકડીને

આગળ ચાલે

છતે=છે

હડહડતો=પુરેપુરે

કળિયુગ=ખરાબ વખત

ફર=છેટે

ખૂમ=હાંક

ભુદ્ધિ=અકકલ

ફરી ગઈ=જતી રહી

રામના કુંવર જેવા=

કામળ

ખરે બપોરે=મધ્યાને

હિંડાડે=ચલાવે

ખર્ચુ=પાન=ધરડો; વૃદ્ધ

શરમાઈ=જાણવાઈ

જોસખંધ=જોરથી

શ્રાવક=જૈન ધર્મમાનનાર

સંધ=જત્રાળુઓનું ટોળું

ઘાતડી=દયા વગરનો;

નિર્દય

ભાર=વજન; બોજો

વીખરાઈ જશે=અહવાઈ

જશે

ખભે=ખાંધે

વખતસર=ખરાખરવખતે

પૂલ=નદી કે ખાડીપરથી

જવા આવવાને માટે

ખાંધેલો રસ્તો

તોફાન=મસ્તી

શીકે મોઢે=વીલે મોઢે;

દીલગીર ચહેરે

પસ્તાયા=દીલગીર થયા

સલાહ=વિચાર

દશા=હાલ; હાલત; દશા

સાર-આપ ભુદ્ધિએ

જયજયકાર, પરભુદ્ધિએ

પ્રલયકાર. માટે આપણી

પોતાની ભુદ્ધિ પ્રમાણે

ચાલવું; પણ આપણી

ભુદ્ધિ ખરે રસ્તે દોરવે છે

કે ખોટે તેનો વિચાર કરવો

પાઠ ૪.

ધણીધણિઆણી=ચી

પુરુષ; વરવહુ

ધશ્વરની ભક્તિ=ધશ્વ-

રનું ભજન

ગાળતાં=ગુમાવતાં;

કાઢતાં

નરસિંહ ચૌદશ=વૈશાખ

સદ ચૌદશ

રૂપ=દેખાવ; શોભા;

ખુબસુરતી

ભંડાર=ખજાનો

વાણીધી=મોલધી

પેદા=ઉત્પન્ન

ગુજરી ગયા=મરી ગયા

ઉછેરવાનું=મેટો કરવાનું

મા પર આવી પડયું=

માને માથે પડયું

સ્વભાવ=ખાસીયત

સલાહ=વિચાર

મદદ=આસરો; આધાર

અસર=લાગણી

પરગણુ=પારકા પર ઉપ-

કાર કરનાર

નીવડયો=નીકળ્યો

અભ્યાસ=મહાવરો;

મંડ્યા રહેવું તે

શિક્ષક=મહેતાજી; ગુરુ

માનીતો=બહાલો; પ્યારો

નાની મોટી=સહેલી

આખત=વિષય [અધરી

ધચ્છે=ચાહે

માઠું=ખોટું

સાંઢ=આખલો; ગોધો

પછાડી=પટકી; અદાળી

ધાર=રેલો

ખડખડ હસવા લાગ્યા=

મશ્કરી કરવા લાગ્યા

અંતઃકરણ=મન; દીલ

એકદમ=ઓચિંતી

ફેંટો=માથે ખાંધવાનું

લુગડું

પાટો=લુગડાનો ચીરો

ધા=જખમ

વખાણુ=સાફ કહેવું તે

જીવતો ઘેર આવત નહિ=

મરી જતો

ખસ્યો નહિ=ગયો નહિ

વેદ=દેશી દાકતર

શુદ્ધિ=ભાન

પરગણુપણું=પરોપકાર

પારકાનું જીવું કરવાનો

ગુણ

આશ્ચર્ય=નવાઈ

પાઠ ૫.

ઉંમર=વરસ

ગુજરાન=ભરણપોષણ

પ્રીતિ=હેત; પ્યાર

દયાથી ઉભરાઈ આવ્યું=

ધણીજ દયા આવી

ખાડા પડ્યા=મેસી ગયું;

કુવા પડ્યા

જીવ આવ્યો=શુદ્ધિ આવી

આશિષ=દુવા; આશિર્વાદ

ખૂંચેલો=પેસી ગએલો

કાંઠે=કિનારે

હૂંખતો=ખૂડતો

ઉધો=અવળો

ટંગાવી=ઘટકાવી

પાર=ઉપકાર

ઇનામ=મેટ; બક્ષીસ

થોભાય=ખોટી થવાય

ધાકું=ધીય

જંગલી=ફાડી ખાનાર

પેઠો=દાખલ થયો

કૃપાથી=મહેરખાનીથી

ધગ્ન=દુઃખ

ભાઈખંધ=દોસ્તદાર

સહીસલામત=સુખેથી;

જોખમકે અડચણ વગર

વિવાહ=લગ્ન

સામેલ=દાખલ

સાર-આપણે દરેક

માણસના ઉપર ઉપકાર

કરતાં રહેવું જેથી ઈશ્વર

આપણા ઉપર ખુશી થશે

અને આપણું ભલે થશે.

પાઠ ૬.

અદલ=વાજબી

ઇન્સાફ=ન્યાય

પૈસાદાર=પૈસાવાળો

ગામઠી=મહેતાજીની

વળગ્યો=લાગ્યો

નસીબદાર=નસીબવાન;

ભાગ્યશાળી

ધંધામાં=રોજગારમાં

ફાવતો ગયો=વધતો ગયો

ધન=પૈસો; દોલત

કીમતી=મૂલ્યી કિંમતનો

ધરેણું=દાગીના

ધડાવ્યાં=કરાવ્યાં

દોલત=પુંજી

ખરીદા=વેચાતા લીધા

આખર=કીર્તિ

મરણ પથારી પર પડયા=

મરણ પડયા

મરણ=મોત

મિલકત=પુંજી; દોલત

ભાગ=હિસ્સો; વહેંચણું

વર્તીશું=ચાલીશું

ત્રીજો ભાગ=ત્રણ ભાગ-

માંનો એક ભાગ

નવમો ભાગ=નવ ભાગ-

માંનો એક ભાગ

કબુલત=વચન; મોઢાનો

ખોલ

દહાડો પાણી=મરણ

પાછળનો ખરચ

તોડ=ફેંસલો; નિકાલ

દિવાન=પ્રધાન; વજીર

ઉમેર્યો=વધાર્યો

ખખર=ખણ; માલમ

વાહવાહ=વખાણું

પાઠ ૭.

પોળ=શેરી

લખોટે=મંજે

સુશોભિત=દેખાવડા

અટકાવ્યો=રોક્યો

નજીવી=નકામી; માલ

વગરની

ટેવ=આદત

પાપી=દુષ્ટ

સગ્ન=શિક્ષા

આસપાસ=આજુબાજુ

આકાશ=મમન

અંતર=મન

આભાસ=અજવાળું; તેજ

ચાસ=ખેતરમાં હળે

કરીને પાડેલા આડા

ઉભા લીટા

પાસ=પાસે; નજીક

વિશ્વપતિ=દુનિયાનો

ધણી; પરમેશ્વર

વાસ=મુકામ; રહેઠાણ

ભોંયમાં=જમીનમાં

ધડીએ=કરીએ; રચીએ

ઘાટ=વિચાર

જગતનો તાત=દુનિયાનો

આપ; પરમેશ્વર

ખોળીએ=શોધીએ

કણી=રજકણ; ઝીણામાં

ઝીણો ભાગ

કામ=માટે

જગકર્તા=દુનિયા બના-

વનાર; પરમેશ્વર

વિના=વગર

ઠાણું=અમથું; ખાલી

ઠામ=ઠેકાણું

સાર-પરમેશ્વર બધેજ

ઠેકાણું છે માટે આપણે

ખોટાં કામ કરતાં ખીલું.

ખોટા કામ કરતાં નહિ.

સમજાવતી—આપણી આજ્ઞાઆજ્ઞાએ, ગગનમાં, અને મનમાં પરમે-

શ્વરનું નેજ છે; ઘાસ અને ચાસની પાસે પણ પરમેશ્વરનું રહેઠાણ છે. (૧)

ભોંયમાં પેસીને ભોંયરામાં કાંધ વાત કરીએ અથવા મનમાં નહારા (કોઈનું

ભુંડું કરવાના) વિચાર કરીએ તો તે પરમેશ્વર જાણે છે. (૨) રજકણ

મૂકવાને માટે પરમેશ્વર વગરની કોઈપણ જગા શોધીએ પણ પરમેશ્વર

વગરની કોઈપણ જગા ખાલી મળે નહિ. મતલબ કે બધેજ પરમેશ્વર છે. (૩)

પાઠ ૮.

વિશ્વસ્વામી=દુનિયાનો

ધણી; ઈશ્વર

શીશ=માથું

નામી=નમાવી

શીશનામી=માથું ન માની;

પણે લાગી

આપઠા=દુઃખ

હિંગારો=અચાવો

દીનાનાથ=ગરીબોનો

ધણી; પરમેશ્વર

આધાર=આસરો; ટેકો;

મદદ

પાળનાર=પોષણ કરનાર

સદા=હંમેશાં; દરરોજ

ઉપકારો=પાડ; આભાર

રાંક=ગરીબ

અજ્ઞાન=સમજણ વગ-

રતો; અણસમજ

પ્રાણી=જીવ

તુંધી=તારાથી

અગ્રણી=ગણ્યા વગરની

ન અગ્રણી=અગ્રણી

નથી; જાણીતી છે

ક્ષમા=માફી

વાંક=ગુનો; તકસીર

મતિ=બુદ્ધિ; અક્ષત

છેક=ચણીજ

દીલ=મન; અંતર

ધારો=આણો; લાવો

કુટુંબીજનો=સગાંવહાલાં

સારાં=નીરોગી; તંદુરસ્ત | દાસ=સેવક; ચાકર | ટાળો
શક્તિ=બળ | નિવારો=દૂર કરો; મટાડો; | સ્તુતિ=વખાણ

સમજીતી—અરે! દેવના દેવ ! જગતના ધણી-પરમેશ્વર હું તમને પગે લાગીને પ્રાર્થના કરું છું કે હે દયાળુ તમે મને દુઃખથી બચાવો. હે ગરીબોના બેલી-પરમેશ્વર મને ફક્ત તારોજ આસરો છે. (૧) હે પરમેશ્વર તમે બધાંનું પોષણ કરનારા છો; અને હંમેશાં બધાંનું દુઃખ મટાડનારા છો; તમે મારા પર કરોડો ઉપકારો કર્યા છે. હે ગરીબોના બેલી-પરમેશ્વર મને ફક્ત એક તારોજ આસરો છે. (૨) હું ગરીબમાં ગરીબ અને સમજણ વગરનો જીવ છું. મારી કાંઈ પણ વાત તમારાથી અજાણી નથી (મતલબ કે બધીજ તું જાણે છેજ) હે દયાળુ મારો ગુનો માફ કરો. હે ગરીબોના બેલી-પરમેશ્વર મને ફક્ત એક તારોજ આસરો છે. (૩) અમે નાના છોકરાઓ હાથ જોડીને (કરગરીને) કહીએ છીએ કે હે પ્રભુ અમારી બુદ્ધિ ધણીજ ઓછી છે. માટે મહેરબાની કરીને અમારી માગણી મનમાં લાવો; હે ગરીબોના બેલી પરમેશ્વર મને ફક્ત એક તારોજ આસરો છે. (૪) અમે ને અમારાં જે સગાંવહાલાં છે તે બધાં શરીરે સુખી (તંદુરસ્ત) અને જબરાં રહીએ. તમે અમને હંમેશાં સારા વિચારો આપજો. હે ગરીબોના બેલી-પરમેશ્વર મને ફક્ત એક તારોજ આસરો છે. (૫) મેં તમારી જરા પણ ભક્તિ કરી નથી, તેમજ આપના ગુણ ગાવાની (ભજન કરવાની) શક્તિ મારામાં નથી. તોપણ દયા લાવીને (મહેરબાની કરી) સેવકના દુઃખ મટાડો. હે ગરીબોના બેલી-પરમેશ્વર મને ફક્ત એક તારોજ આસરો છે. (૬)

પાઠ ૯. | રહેવા માટે ભોંયમાં | છાંયે=છાંચડે
દર=નાનાં પ્રાણી પોતાને | જે બાકાં પાડે છે તે પંજમાં=દાવમાં, સપાટામાં

સપડાયલો=પકડાયલો;
 ઝલાયલો
 કાલાવાલા=કરગરીનેકહેવું
 તે; આજી
 ગુનો=વાંક
 આફત=આપદા; દુઃખ
 સેવક=ચાકર; દાસ
 જીવતદાન=કોઈનો જીવ
 અચાવવો તે
 હસીને=મશ્કરી કરીને
 મગફરી=શેખી; પતરાજી
 ગર્વ=મગફરી; અહંકાર
 વન=જંગલ
 ભાન=સમજ; અકકલ
 જાળ=ફાંદો
 ફાંફાં=ખોટી મહેનત
 છુટાયું=નીકળાયું
 અકળાયો=ગભરાયો
 સાદું=અદલો
 વાળવાનો=આપવાનો
 મહારાજ=મોટા રાજા
 બજાવશે=કરશે
 છૂટો થયો=નીકળ્યો
 અત્યારે=હાલ; હમણા

સાંભરતી=ચાદ આવતી
 હસતો હતો=મજાક
 કરતો હતો
 તરણા સરખું=તણખલાં
 જેવું; નકામું; નજીવું
 જેવડો=અમણો
 સાર-ગર્વ કરવો નહિ
 પાઠ ૧૦.
 પરચુરણ=જુદી જુદી
 જાતના
 ફેરી=વેચવા ફરવું તે
 ફેરી કરી=ફરીને છુટક
 વેચી
 ગુજરાન=ગુજરો
 ધરાક=સોદો લેનાર
 ખોટી=ગેરવાજખી
 કિંમત=ભાવ
 છેતરતો=ઠગતો
 શાખ=આખર; બરોસો
 ફરાવ્યા=નકકી કીધા
 સામાન=વસ્તુ; ચીજ
 પ્રમાણિક=વહેવારમાં
 સાચો

પ્રમાણિક રહેતો=ખરી
 રીતે ચાલતો
 મોહનમાળા=ડોકમાંપહે-
 રવાની સોનાની માળા
 જડી=મળી
 પોલીસ=રૈયતનું રક્ષણ
 કરનાર માણસ
 ચાણું=ચોકી
 પોલીસ ચાણાનો અમલ-
 દાર=નાયક
 ફરજ=જરૂર; અગત્ય
 વાણી=ખોલ; શબ્દ
 માફક=પેઠે
 કમાયો=પેદા કીધું
 દુકાન=માલ વેચવાનું
 ઠેકાણું
 શરૂ કર્યો=કરવા માંડ્યો
 ભાવ=કિંમત; મૂલ્ય
 કાશી=ગંગા નદી પર
 શહેર છે; બનારસ
 આગ્રહ=કાલાવાલા; તાણ
 કોલેરા=ઝાડો ને ઉલટી
 ચાલ તે રોગ

લાગુ પડવાથી=થવાથી
મહા મુશ્કેલી=ઘણી
મુશીબત
વિધવા=જેનો ઘણી મરી
ગયો હોય તે સ્ત્રી
ધન્ય=શાખાશ

સાર-કોઈનું પણુ હરા-
મનું લેવાની કદી
ઈચ્છા રાખવી નહિ
જો આપણે કોઈનું
હરામનું લઈએ તો
તેની સાથે આપણી
પાસે હોય તેપણુ જાય

પાઠ ૧૧.

એડી ખાવાને=ખેતી કર-
વાને
તુરંગ=જેલ; કેદખાનું
છંદ=નકારી ટેવ
જામો=ચોકસી; તજવીજ
લાગ=દાવ
ધનવાન=પૈસાદાર; શ્રીમંત
વિકટ=ખિટામણું
રાહ=વાટ

ચોક્કીદારો=ચોક્કી કરનાર
ધન્ય=નાણું
લુંટી=ખુંચાવી
પાળ=કોરણુ
તાલેવંત=પૈસાદાર
મિઠાઈ=ગળ્યું ખાવાનું;
ખરશી પેંડા વીગેરે
સુખે=નિરાંતે
નસીબ=ભાગ્ય
કંદોઈ=સુખડીઓ
ભેળ્યું=મેળવ્યું
તાકયું=ધાર્યું; ઇચ્છ્યું
મડદાં=મુડદાં; મરી
ગએલાં પ્રાણીઓ
ગીધ=ફાડી ખાનારું
મોટું પક્ષી
મગર=ગલોડીથી પચીસ
ગણું મોટું પાણીમાં
રહેનારું પ્રાણી
વાવે=રોપે
લણે=લે
પામે=મળે

સાર-"વાવે તેવું લણે
ને કરે તેવું પામે."
"ખાડો ખોદે તેજ
પડે."

પાઠ ૧૨.

વર્તાણુક=રીતભાત
સહન થમ શક્યું નહિ=
ખમાયું નહિ
ઉપાય=ઇલાજ
દેસલાવી=ખોટું સમજાવી
જીવનમ=જીવનરોઈ
રૂચતી=ગમતી
નીચ=પાપી
કંઈ બાકી રાખતો
નથી=ઘણું કરે છે
ગંધર્વ=ગવૈયાની એક
જાત; સ્વર્ગમાં ગાનારા
અપકાર=અવગુણ; ભુકું
કરવું તે
ગળગળા=છાતી ભરાઈ
આવેથી નરમ થએલા
આફતો=અડચણો
ગુસ્સે થતા=કોપ કરતા

સાર-કોઇ આપણું
ભુકું કરે તોપણ
આપણે તેનું બહુજ
કરવું તેથી ઇશ્વર આ-
પણા ઉપર રાજ થશે

પાઠ ૧૩.

ન્યાયાધીશ=ઈન્સાફ કર-
નાર
અદલ=ખરો; વાજખી
રાજકાજ=રાજકારભાર
કચેરી=દરબાર
ચર્યા=વાતો; વિચાર
સાક્ષી=વાત બહુનાર
અચરજ=નવાઇ
હક=માલીફી; દાવો
ગળેપકુ=ખોટો હકકરનાર
સાર-હરામનું લેવાની
ટેવ રાખવી નહિ.

પાઠ ૧૪.

ગૃહસ્થ=કુટુંબ કબીલા-
વાળો સારી સ્થિતિનો
માણસ
કરીને=બણીજ; સખત

નિસાસો=દુઃખ કે દીલ-
ગીરીને લીધે શ્વાસ
નાખવો તે

અભાગીઓ=કમનસીબ
અકર્મી

કરમાઇ ગયું=રીકું પડી

ગયું; ઉતરી ગયું

ફરમાવ્યું=હુકમ કરીધો

ટેકો=આધાર; આસરો

કાયમ=હંમેશાં

કદાપિ=કોઇવાર; કદાચ

તંગી=તંગાસ; ભીડ

મટી=દૂર થઇ; ટળી

સાર-આપણી બધી

ઇંદ્રિયો સાજી છે માટે

ઇશ્વરનો પાડ માનવો

અને એ ઇંદ્રિયોનો

સારો ઉપયોગ કરવો

પાઠ ૧૫.

વસ્તી=વાસો; રહેઠાણ

મશ્કરી=મનક

નોતરું=જમવાનું કહેણ

રંગીત=રંગેલો

સુશોભિત=દેખાવડા

છાછરો=જરાક ઉંડો ને
પહોળો

થાળ=મેટી થાળી

ચપચપ=ઝપઝપ

ખામી=ખાંપણ; ખોડ

ભાવ=હેત; પ્યાર

ભોળા=પાપ વગરના

આમલ=કાલાવાલા

માન્યા વગર=કબુલ કર્યા
વગર

ખાતર=ખરદાસ

સાદું=અદલો

મેં મલકાવી=મેં હસતું
રાખી

સ્વાદે=લહેજતથી

શરમાયું=લજવાયું

સાર-કોઇની મશ્કરી

કરવી નહિ. જે આપણે

કોઇની મશ્કરી કરીએ

તો તે આપણી કરે.

પાઠ ૧૬.

સલ=સાચું

સતનું=સાચાનું

મિતન કરવું=વિચાર
કરવો.

સત=સાચું

વાક્ય=શબ્દ; વચન

હિયરવું=ખોલવું

અસત્ય=ખોટું

જાજીથી=આજાજીથી

ઝળકીત=પંકાએલા;

વખણાયેલા

જાગે=દુનિયામાં

ખીજ=ખી

વૃક્ષ=ઝાડ

વિશ્વાળ=ખોટું

ગુણકારી=દાયદાકારી

ફળ=પરિણામ; ફાયદો

આશ્રય=આશરો

છાંયતળે=શીળામાં

પરિતાપ=દુઃખ

વસે=રહે

પ્રગટે=ફેલાય

છળ=લુચ્ચો

દુષ્ટમતિ=નકારી બુદ્ધિ

ભય=ખીક; ભો

હટે=નાશ પામે; જાય

જોગ=ખતાવ; કારણ

છુપાઈજશે=ઢંકાઈજશે;

જાહેરમાં આવશે નહિ

છેવટ=આખર

ઉગ્મસ=પ્રકાશ

ફરીને=ખીજવાર

દીપશે=પ્રકાશશે

આંચ=નુકસાન

કલેશ=દુઃખ

અનેક=ઘણાં

હરે=ફર કરે; મટાડે

સમું=સરખું; બરાબર

અન્ય=ખીજું

ખરે=નક્કી

અતિ=ઘણો; બહુ

વિશ્વપતિ=દુનિયાનો

ઘણી; પરમેશ્વર

રીઝશે=ખુશી થશે

સ્વર્ગ=દેવોનું રહેઠાણ

રીઝો=ખુશી થાઓ

સાર—સત્ય ખોલવાથી

જ લાભ થાય છે;

અને પરમેશ્વર ખુશ

થાય છે. જુડામાં જુડો

માણસ પણ એક દિવ-

સમાં જુડા કરતાં સાચું

વધારે ખોલે છે, એ

ઉપરથી ઇશ્વરને સા-

ચુંજ ગમે છે એમ

સાખીત થાય છે.

સમજીતી—મનમાં સાચાનો વિચાર કરવો, અને નકકી સાચું

વચન ખોલવું. કદાપિ ખોટું કામ કરવું નહિ, અને દુનિયામાં આજાજીથી

પંકાયેલા રહેવું. (૧) સત્યના ખીજથી સત્યનું ખોટું ઝાડ થશે; અને

તેના લાભકારી સારાં ફળ મળશે, સત્યજીની ઝાડની નીચે માણસો આસરો

શેશે. તેથી તેમના દુઃખો જતાં રહેશે અને બધાં સુખ મળશે. (૨)

દુનિયાનાં બધાં કામ સત્યમાં (સત્યને આધારે) રહેલાં છે, માટે ખોટું કામ કરવાથી માણસ દુઃખમાં આવી પડશે. સત્યરૂપી સુરજનું તેજ ધણું ફેલાય છે, તેથી કપટ અને નઠારી બુદ્ધિ (સત્યની) બીકથી નાશ પામશે. (જતી રહેશે) (૩) જેમ સુરજ કદી વાદળાંથી ઢંકાઈ જાય છે, તોપણ તે પાછો ફરીથી ખુલ્લો થઈ પ્રકાશે છે તેમ કદાચ કોઈ કારણથી સત્ય ઢંકાઈ જશે. (જાહેરમાં આવશે નહિ) તોપણ આખરે સત્યનોજ પ્રકાશ થશે. મતલબ કે સત્ય ઉઘાડું પડશે. (૪) સાચને કદાપિ નુકસાન નથી. (સાચું બોલવાથી નુકસાન થતું નથી) તેમ તેનો નાશ પણ નથી. માટે હંમેશાં સાચું બોલીનેજ દુનિયામાં જીત મેળવવી. સત્ય ધણું દુઃખ નક્કી ટાળે છે, સત્યના જેવું જોર નક્કી બીજું નથી. (૫) સાચામાં હંમેશાં ખરું સુખ રહેલું છે. સત્યથી પરમેશ્વર ધણું ખુશ થશે. સત્ય વગર બીજો ધર્મ નથી. માટે સત્યથી જીતીને હંમેશાં સ્વર્ગમાં ખુશ રહો. (૬)

પાઠ ૧૭.

રિવાજ=ધારો; નિયમ
વર્તમાનપત્ર=છાપું;
ચાક્ષતા વખતની હકી-
કતનો છાપેલો કાગળ
બાંકડો=પીઠવાળી પાટલી
તંબુ=લુગડાનું ઉપાડી
લેવાય એવું ધર
સપાટ=ઉંચી નીચી નહિતે
બરવાડ=ધેટાં ચારનાર

પાકાં=છો ઇંટના

મીલનસાર=મળતાવડા
પરોણાચાકરી=પરો-
ણાગત
ભારી=બોજરૂપ
પૂજે છે=સેવા કરે છે
સાર—જરૂર વગરની
ચીજો પાછળ ખર્ચ ન
કરવો અને તેનો ઉપ-
યોગ પરોપકારમાં કરવો

પાઠ ૧૮.

મોહરમ=જે મહીનામાં
તાજુત નીકળે છે તે
મહીનો
તાજુત=તાજઆ
કાંકડો=ફકડ
વેશ=દેખાવ
વરખ=ધાતુના છેક
પાતળા પતરાં
તારીફ=વખાણ

મરણુતોલ=મરી ગયો

હોય એવો

સ્થિતિ=હાલત; દશા

રડાડોળ=ધણું રડવું

કકળવું તે

એકાએક=એકદમ

અચંખો=નવાઇ

દશા=સ્થિતિ; હાલત

ધ્યાનમાં=સમગ્રજીમાં

ઉપચાર=સારવાર; ઉપાય

સારવાર=ચાકરી; ખરદાસ

પ્રસંગ=વખત; અનાવ

પરિણામ=ફળ; છેવટ

છિદ્રો=કાણું

વાટે=રસ્તે

ઢીલ=વાર

મંદવાડ=રોગ; બિમારી

અકસ્માત=અણુધાર્યો

એકાએક અનાવ

વિદાય થયા=ગયા

પાઠ ૧૯.

ભાઈભાંડુ=ભાઈ/ખેન

ઉપજ=પેદાશ

ધરખરચ=રોટલા ખરચ

દુકાળ=મોંઘવારી; અના-

જ પાણી મોંઘા મળે

એવો વખત

પાક=ફાલ

કરકસર=ખપ જેટલું

વાપરવું તે

ચડ=કડાંવાળો દેગડો

સોનામહોર=સોનાના

સિકકા

ઉતરે=ઓછો આવે

અઘાટ=ધણીપણાના હક

સાથે; તમામ હક સાથે

ચુકાદા=ફેંસણા

નિર્ણય=ફેંસણો; ચુકાદો

પાક=પેદાશ

સાર—પ્રમાણિકપણે

ચલાવાથી ઇશ્વર ખુશી

ચાય છે માટે પ્રમાણિ-

કપણે ચાલવું

પાઠ ૨૦.

દિલ્હી=જમના નદીના

કાંડાપર શહેર છે.

પ્રખ્યાત=ખણીતા

પરાક્રમી=બહાદુર; શૂરા

શોખીન=કોઇપણ આખ-

તમાં આનંદ લેનાર

આસરો=મદદ

મોં ઉતરી ગયાં=ઝંખ-

વાઈ ગયાં

ખખનચી=ખખનાનો

ઉપરી, તીજેરીનો ઉપરી

ફટકા=સપાટા; નેતર કે

ચાણુકના ઝપાટા

નિશ્ચય=કરાવ

ભાગીદાર=ભાગીઓ

ખુદાવંદ=મોટો માલીક

(મોટા દરજ્જા વાળાને

માટે બોલાય છે)

શરત=કયુક્તાત

હજુરમાં=ફરજમાં

લાંચીઆ=લાંચ લેનારા

માનીતો=વહાબો

સાર-હકથી વધારે

લેવાની ઇચ્છા રાખવી

નહિ.

પાઠ ૨૧.
 તોફાની=મસ્તીખોર
 કાયર=હેરાન
 આંકી=દામ દધ; નિશાની
 કરી
 ફાટયો=જખરો થયો
 માતેલો=ખાધપી જખરો
 થએલો
 જખરો=જોરાવર
 હાથ ચલાવવો=મારવું
 ઘટતો=ધાયક
 પલક=જરાવાર
 કચરી=ચગદી
 યુક્તિ=તદબીર; કળા
 નસકોરાં=નાકનાં બે કાણાં
 તોખાતોખા=કાયર કાયર
 પુલાઇગયો=મગર થયો
 અહો=અરે
 શબ્દ=ખોલ; વચન
 અભિમાની=અહંકારી
 ઉતાર્=કાઢું
 સપડાયો=ફસાયો
 હલકા મનનો=નીચ
 વિચારનો

નમ્ર=ગરીબ
 માઠાં=ખરાબ
 હલકો=તુચ્છ
 સાર—કદી અહંકાર
 કરવો નહિ. અહંકારી
 માણસો ધારે કે મારા
 જેવો કોઇ નથીપણુશેરને
 માથે સવાશેર હોયજ.

પાઠ ૨૨
 સ્થાપન=મંડાણુ; શરૂઆત
 સવડ=સગવડ; સોઇ
 ગોઠવણુ=ખદોખરત
 ખેપીઓ=કાસદ
 લાલ=ફાયદો
 સહજ=થોડો
 માનવાચક=માનનો અર્થ
 બતાવનાર
 તીર્થરૂપ=તીર્થ જેવા
 પવિત્ર; (એ શબ્દ વડી-
 લના નામની પહેલાં
 વપરાય છે.)
 ચિરંજીવી=લાંબી મુદત
 જીવનાર (આ શબ્દ

છોકરાના નામની પહે-
 લાં વડીલ વાપરે છે)
 રાજમાન=જેને રાજ
 તરફથી માન મળતું
 હોય તે
 રાજેશ્રી=જેને રાજ તર-
 ફથી પૈસા મળતા
 હોય તે

સૌભાગ્યવતી=પરજીવી
 સ્ત્રી કે જેનો ધણી
 જીવતો હોય તે સ્ત્રી
 ગંગાસ્વરૂપ=એ શબ્દ
 વિધવા સ્ત્રીના નામની
 પહેલાં વપરાય છે.

નામકામ=નામ ને ઠેકાણું
 કમવાર=એક પછી એક
 સરનામું=નામઅનેઠેકાણું
 ધ્યાનમાં=સ્મરણમાં
 પતો=ઠેકાણું

પાઠ ૨૩.

સુલતાન=મુસલમાન
 પાદશાહ

શિકાર=જનાવરોતે તા-

કીને ગોળા મારવી તે

અહેસાન=પાડ

માનું છું=ગણું છું

ખોરાક=ખાવાનું

હાજર કરું=રજુ કરું

ડોલચું=ડોલ જેવું નાનું

વાસણુ

ભાવથી=હોંસથી;

શાંત=ઠંડો

વિનંતી=નમનતાઇથી

કહેવું તે

જગીર=ઈનામી જમીન;

સરકાર તરફથી મળેલું

ગામ કે જમીન

ઉમરાવ=અમીર

સાન=અક્રમ; સમજ

સંબંધમાં=વિષે

અંદેશો=શક; વહેમ

જાતે=પોતે

ઝવેરખાનાનો=કીમતી

રત્નોનો

ઉપરી=અધિકારી

ઇલાજ=ઉપાય

ભંભેરવા=ખોટું સમ-

જાવવા

સંતાર્ધ=છુપાઇ

ભિખારી=ભીખમાગનાર

સ્થિતિ=હાલત

ભેટયો=છાતી સાથેદાખ્યો

પ્રધાન=વજીર

ઇર્ષાખોર=અદેખા; ઝેરીલા

દેશનિકાલ=દેશપાર; દેશ

બહાર કાઢી મૂકવું તે

સાર-માણસની ચઢતી

પડતી જીમ વડે થાય

છે. જોઆપણે નમનતાઇ

વાપરીએ તો સામાનો

ખ્યાર મેળવીએ, માટે

ઇર્ષા છોડી નરૂ સ્વભાવ

રાખવો કે જેથી ઉમરા-

વોના જેવા હાલ થાયનહિ

પાઠ ૨૪.

પંચ=પાંચ કે વધારેનું

ટોળું

વાદવિવાદ=તકરાર

તુર્ત=તરત

દરખાત=કચેરી

નાર=માદા

ગણુના=ગણુતરી; કદર

વલવલે=ટળવળે;

પય=ફૂંધ

વફાદાર=વિશ્વાસુ

ધાન=અનાજ; ખાવાનું

નીમક=અનાજ

હલાલ કરું છું=બદલો

વાળી આપું છું.

માન=આખર

સેવા=ચાકરી

માનવી=માણસ

ભાર=ખોળે; વજન

મણુખંધી=ભારે; મણુના

માપથી

ખોળે=વજન; ભાર

ખીન=વગર; વિના

તન=શરીર

તનતોડીને=ધણું વૈતરું

કરીને

હાર=પરાજય; હારવું તે

માલીક=ધણી

રસ્તો કાપું=મુસાફરી કરે
 પીઠ=વાંસો; બરડો
 દરકાર=પરવા
 માર્ગ કાપવા=રસ્તો
 ઓછો કરવા; અંતર
 ઓછું કરવા
 સફર=જાંબી મુસાફરી
 મુજ=મારો
 જળકાળે=પાણીને માટે
 જીવ લીએ=મારી નાખે
 ફૂર=ઘાતકી; દયા વગરનો
 અંબાડી=હાથી પર
 માંડવાની બેઠક
 ફેરો=નો
 દીપે=શોભે; સારો દેખાય
 શ્રેષ્ઠ=સૌથી સરસ; ઉત્તમ
 પશુ=ચોપગાં જનવર
 સરદાર=ઉપરી

ન્યાય=ઈન્સાફ
 નિર્દોષી=વાંક વગરનો;
 નિરપરાધી
 તલ=જરા જેટલો; થોડો
 ત્રાસ=ખીક; બય
 તોય=તો પણ
 તલપે છે=તાકે છે; ધારે છે
 માંસ=ગોસ
 કસાકસ=ચંડાળ
 કર=હાથ
 ઠાર બનું છું=પાછ
 જાઉં છું
 કુલ=બધો; તમામ
 બોજ=બોજો
 વ્યાપાર=વેપાર
 ઘડી=થોડો વખત
 કરાર=આરામ
 ખર=ગધેડો

ગજ=હાથી
 આશા=ભરોસો; વિશ્વાસ
 અથડાય=અફળાય
 આશા પર અથડાય=
 ભરોસા પર રહે
 ખલક=જગત; આલમ;
 દુનિયા
 દંડે=શિક્ષા કરે
 પીડતાં=દુઃખ દેતાં
 કાપે=ગુરસે થાય; રીસે
 ભરાય
 કીરતાર=પરમેશ્વર; બ-
 નાવનાર
 સાર-પાળેલા જ-
 નાવરો પાસે ગળ
 ઉપરાંત કામ કરાવવું
 નહિ, અને પેટપુર
 ખાવાનું આપવું.

સમજીતી—ચોપગાં જનવરોમાં એક વાંધો પડ્યો તેથી તેઓએ
 પોતે સામસામી સવાલ જવાબ કરવા માટે તરત કચેરી ભરી
 (બેગાં થયાં) અને ત્યાં નર અને માદાં બેઠાં. ગાય-કું ગરીબડી
 ગાયના ગુણોની (ઉપયોગીપણાની) કદર કોણ કરે છે! મતલબ કે

કોઈ નહિ. મારાં વાહરડાં બિચારાં દૂધ વગર ટળવળે છે અને દૂધ તો બીજાં ખાય છે. તોપણ જીવનનો પાર ક્યાં છે ? (ટેક) (૧) કુતરો—હું વિશ્વાસુ વહાલું પ્રાણી ધણીનું અન્ન ખાઈને મનમાં ટેક રાખીને તેના ખાધેલા અનાજનો બદલો વાળી આપું છું, અને વળી રાત દિવસ સેવા પણ કરું છું. (ટેક) (૨) ગધેડો—ખેવકુદ (અકકલ વગરના) માણસ મને હસે છે, પણ સમજતા નથી કે ભાર કોણ ઉપાડે છે ? ભારે વજન લાદે (પીઠપર ભરે) તોપણ વગર તકરારે હું ચાલું છું. પણ કહો કે માણસો મારો ગુણ ક્યાં જાણે છે ? (ટેક) (૩) ઘોડો—હું શરીરે દુઃખ વેડીને ચાકરી કરું છું અને કદાપિ હાર (ખાવાનું) પણ ન ખાઉં; ધણીને પીઠપર બેસાડીને મુસાફરી કરું છું તોપણ કહો કે કોણ મારી કાળજી રાખે છે ? (ટેક) (૪) ઊંટ—મુસાફરીમાં રસ્તો કાપવાને હું ધણી લાંબી મુસાફરી કરું છું, તોપણ કોઈ ધાતકી મુસાફર પાણીને માટે મને મારી નાખે છે (રણમાં પાણી નહિ મળવાથી મુસાફર પોતાનો જીવ બચાવવાને ઊંટને મારે છે કેમકે તેની પીઠપરના ઢેકામાં પાણી ભરેલું હોય છે) છતાં પણ મરતાં મરતાં હું પંરોપકાર કરું છું. (ટેક) (૫) હાથી—રાજાની અંબાડીનો આધાર મારાપર છે (મતલબ કે મારા વડે અંબાડી શીભે છે.) મારા પગલાંથી સ્વારી સારી દેખાય છે, અને વળી દરબાર પણ શીભે છે. વળી પશુ-ઓમાં હું મોટો સરદાર છું (મતલબ કે પશુઓમાં હું મોટો છું.) (ટેક) (૬) બકરો—હું જરાપણ દુઃખ આપતો નથી, તોપણ માણસ મારાં માંસ ખાવાને તલપી રહે છે, તેથી હું ચંડાળના હાથે કપાઈ મરું છું. કહો મને બીન ગુનેગારને ઇન્સાફ ક્યાં મળે છે ? (મતલબ કે મળતો નથી) (ટેક) (૭) બળદ—મારા બેરથી ખેડુત હજી-જમીન ખેડે છે, મારા

પર આખી દુનિયાનો આધાર છે; હુંજ સ્વારી કે વેપારનો રોજનો બાર ઉપાડું છું તોપણ મને જરા પણ આરામ મળતો નથી. (ટક) (૮)

ગધેડો, બકરો, બળદ, હાથી, ઘોડો ને ગાય એ બિચારાં પ્રાણી બીજાના બરોસા પર અફળાય છે. વિશ્વમાં નહારાં કામને માટે જો કે સરકાર સજા કરે છે, તો પણ પક્ષીને દુઃખ દેતાં પરમેશ્વર ગુસ્સે થાય નહિ ? મતલબ કે થાયજ.

પાઠ ૨૫.

ગુનો=કસુર

કષુભાત=કષુભ કરવું તે

ધકકો=હડસેલો

કુટી ગયો=ભાંગી ગયો

ફોડાવ્યા=કકડા કરાવ્યા

ફોડયો=ભાંગ્યો

મા=નહી

ખોલ મા=ખોલ નહિ

કસુર=વાંક; ગુનો

અખણે=અખણતાં

માનવી=કષુભ કરવી

ગુનેહગાર=અપરાધી;

કસુર કરનાર

નારાજ=નાખુશ

ખી=ખો; કર

હિસાસ=હિસાસી

સુખેથી=અડચણ વગર

હેઠે=નીચે

રૂએ=રડે

દોષ=વાંક; ગુનો; કસુર

સંતાડવા=છુપાવવા

ભૂલ=ચૂક

સહન કરું=ખમું; વેઠું

સદગુણી=સારા ગુણવાળા

નીવડે=નીકળે

સાર-ગુનો કષુભ

કરવાથી પરમેશ્વર ખુશ

થાય છે અને આપણા

મનને શીકર રહેતી નથી

પાઠ ૨૬

ખાળાઓ=છોકરીઓ

હોંસે હોંસે=ઉમંગથી

કન્ના=કુંવારી છોકરી

સારે રાગે=મધુર સ્વરે;

મીઠે અવાજે

સીવણુ=સીવવાનું

રંગબેરંગી=તરેહ તરેહ-

ના રંગના

ગળપટા=ગળે બાંધવાના

પટા

લેખાં=મોઢે ગણવાના

હિસાબ; મુખગણિત

ઘાટ=આકાર

પ્રદર્શન=સંપ્રદશ્યાન;

નમુનેદાર થીજો બતા-

વવા માટે એક ઠેકાણુ

બેગી કરી સંખેલી તે

ગૂંથેલી=વળ દીધેલી

ચિત્રકામ=ચીતરવાનું

કામ

તક્ષીન=મથગુલ; લીન;	રાજધાની=રાજા જે	ગંજી=ધાસનો દગલો
એક ચિત્ત [તકાર	શહેરમાં રહેતા હોય	અગત્યની=જરૂરી
ખુબી=અલીહારી; ચમ-	તે શહેર; રાજગાદીનું	આગગાડી=દેવતા અને
મહેતીજી=કન્યાશાળાની	શહેર	પાણીના બળથી (વરા-
વડી સ્ત્રી શિક્ષક	હમારતો=હિંચી બાંધ-	બળથી) ચાલતી ગાડી
લાયક=યોગ્ય	ણીનાં ધરો	સાધન=વસ્તુઓ
ગુણી=ગુણવાન	કિલ્લો=ગઢ	પુષ્કળ=ધણ;
શિક્ષકો=આસિસ્ટન્ટ	રચના=અનાવટ; જોડવણ	દાણા=અનાજ
વર્તે=ચાલે	બાંધણી=બાંધકામ	નાણું=પૈસા
સલાહસંપ=એકવિચાર;	ખાણો=અનાજ ભરી	દ્રવ્ય=પૈસા
મળી સમજીને ચાલવું તે	મુકવા માટે જમીનમાં	હરકત=અડચણ
શિક્ષણ=થી અવવાનું કામ	જે ખાડા ખોદેલા તે	સંગ્રહ=સંઘરો; એકઠું
સાર—છોડીએને	જાર=જુવાર	કરવું તે
બણાવવાથી તેમની	ખાનગી=ખેતાની	અવારનવાર=ફરતાફરતી
અકકલ ખીલે છે. માટે	સળી=સડી; જીવાત પડી	સંઘાત=સાથ
છોડીએને બણાવવી	લુકરો=રેતી; એક જાતનો	સાર—પૈસા બચાવ્યા
પાઠ ૨૭.	પોચો પથર	હોય તે ધડપણના
સંઘરો=સંગ્રહ	ખડ=ધાસ	વખતમાં ખપ લાગે
કુદરતનું=ઈશ્વરીશક્તિનું	ઉપયોગમાં=અપમાં;	છે, માટે દરેક માણસે
અવલોકન=ધારીને જોવું	કામમાં	પૈસાનો સંગ્રહ કરવો
તે; બારીક તપાસ		જોઈએ

સમજીતી—જુઓ કે જતુની જાતમાં છોડી પણ અનાજ એકઠું કરે છે, અને બધી સાથે મળીને હમેશાં દુગ્ધા મળીને દરમાં રહે છે.

પાઠ ૨૮.

પરમ=મુસાફર લોકોને
મહત પાણી પીવાનું
ઠેકાણું
વારાફરતી=એકપછીએક
કઠિઆરા=લાકડાફાડનાર
; લાકડા કાપીનેવેચનાર
વળેલો=વળગેલો
ખરો તડકો=સખત તાપ
વિસામો=આરામ
ધર્માદા=દાનમાં આપી
દીધેલું તે
દસમોભાગ=દસ ભાગ
માનો એક ભાગ
આશીર્વાદ=આશિષ; દુવા
ટાળવામાં=મટાડવામાં;
દૂર કરવામાં [એવું
મનોહર=મનને રાજી કરે
શીતળ=ટાઢી; ઠંડી
સાર—જે કાંઈ પેદા
કરવું તેમાંથી દસમો
ભાગ ધર્મના કામમાં
ખરચવો "ધર્મે જય
અને પાપે ક્ષય."

પાઠ ૨૯.

વળગ્યો=જાગ્યો; ખાઝ્યો
તર્ક=મનસુખો; વિચાર
તર્ક ઉઠાવે=મનસુખો કરે
શેખચક્ષી=ખોટા વિચાર
કરનાર; માણસનું નામ
પાર=છેડો; અંત
ઠરાવી=નક્કી કરી
ધાડવો=ઘી ભરવાનું
મારીતું વાસણ
તરંગ=ખોટા વિચાર
ધુણાવી=હજાવી
ઠપકો=ગુનાના બદલામાં
કડવા શીઝદો કહેવા તે
ધર ભાંગ્યું=ધરખાર
વગરનો થઈ ગયો
નકામા=ફોકટ
ગાળી નાખ્યા=ગુમાવ્યા
ઉલ્લેખ=ધધે; કામે
માફક=પેટે
ચેતવ્યો=સમજાવ્યો
સાર—આપણા ધધા
સંબંધીજ વિચારો
કરવા, એકદમ પૈસા

દાર થઈ જવાના

વિચાર કરવી નહિ

પાઠ ૩૦.

પતંગ=કનકવા

છેક=તદન

ફરીથી કરો=ખીજવાર

કરો, મતલબ હરકોઈ

સાર કામ પુરું ન

થાય ત્યાં સુધી ફરી

ફરીને કરવું.

ચઢાવવા=ઉડાવવા

સપાટો=એસ

જોયું ખાઈ=ઉંધો થઈ

કાયર થવું=કંટાળવું

પ્રયાસ=યતન; મહેનત

આસમાન=ગગન

ટપકા=ડાઘા

વીંટવા=લપેટવા

સાર—સાર કરેલું કામ

પુરું ન કરીએ તો

કરેલી મહેનત નકામી

જાય, અને લોકમાં

મમળક થાય માટે હર-

કોઈ કામનો આરંભ

કરતાં પહેલાં વિચાર	ચૂસે છે=ચૂષે છે	હરે=નિરાંતે બેસે
કરવો, કે એ કરવું વા-	ફલરસ=ફલમાંનો રસ	ભલી ભાતે=સારી રીતે
જખી છે કે નહિ; અને	ધાટે=ઓવારે; કિનારે	હકાવી=હરાવી; હકાવી
વાજખી લાગે તોજ	જળધાટે=નદી કે તળાવ	હકાવી દીએ=હરાવે
આરંભ કરવો; અને	કાંઠે	મેળવાય=પેદા કરાય
આરંભ કર્યો તો તે કામ	નીજ=પોતાના	રાજ અધિકાર=રાજસત્તા
પુરૂં કરવુંજ. વચ્ચેથી	વાટે=રસ્તે	વશ=તાબે
અધુરૂં મૂકી છોડી દેવું	પોટે=સૂવે	વિપત્તિ=દુઃખ; આકૃત
નહિ. જે માણસ આ	માળ=માળામાં	વેરાઈ જાય=જરૂર રહે
પ્રમાણ કરતો નથી તે	જપતાં=હરીને બેસતાં	કામધેનુ=ધન્યું આપ
માથેલો કહેવાય છે.	મળશ્કે=સવારે; પરાંદીએ	નારી ગાય
પાઠ ૩૧,	ધાય=દોડે	ચિંતવ્યા=ધાર્યા
ડાલે=હાલે	વનફળ=વનમાંના ફળ	અપાર=ધણોજ
તરુવર=મોટું ઝાડ	ખૂલે=હાલે [હના	પમાય છે=મેળવાય છે;
હુલાવે=હિંચોળે; હલાવે	ભલી ભાતના=સારી તરે-	પેદા કરાય છે.
પાન=પાંદડાં; પાંતરાં	વિધવિધ=જુદી જુદી	
ગાન=ગાયન	દીનાનાથ=ગરીબનો	
ધ્યાન ધરતાં=અશ્વરને પો-	ધણી; પરમેશ્વર	સાર—ઉલ્લોગી માણ-
તાના મનમાં આણતાં	મધુરો=મીઠો	સને કંઈ પણ અશરૂં
હલોલ=આનંદ; મળ	ધરી=રાખી	નથી. ઉલ્લમ કરવાથી જે
સાથ=સાથે [કહે	નિર્મળ=ચોક્કસ; મેલ	જોડાએ છે તે મળે છે
પડેદો બોલે=મનની વાત	વગરનું	માટે ઉલ્લમ કરવો.

સમજુતી-મોટા ઝાડની ઝાળાઓ હાલે છે, પવન પાંદડાં હલાવે છે.
 શોભાયમાન પક્ષીઓ મધુર ગાયન ગાતાં બેઠે છે. (મતલબ કે ક્વોલ)

કરે છે) પક્ષીઓ મધુર ગાયન ગાતાં, પરમેશ્વરનું ધ્યાન ધરતાં, જંગલમાં ચેનખાજી કરતાં અને હંમેશાં ખુશીમાં ફરતાં, ટોળામાં હળી મળીને રહેતાં (એક બીજાને) મનની વાતો કહે છે. સુખીઓ પક્ષી હંમેશાં ઝાડ અને મોટા ઝાડની ડાળી પર ડોલે છે. (૧) કોઈ જંગલના ફળ ખાય છે, કોઈ દાણા ખાતાં જાય, કોઈ ફૂલમાંના રસ ચૂસે છે અને કોઈ લીલોતરી ખાય છે. કોઈ લીલોતરી ખાય અને પાણી ઓવારે દોડી જાય, બધાં પક્ષીઓ સાથે નહાય અને પછી પોતાને રસ્તે પાછાં ફરે, સાંજે માળામાં બચ્ચાને સુખે બેઠેલાં જોઈ સૂએ છે. સવાર થતાં પહેલાં જીડીને દોડે છે અને કોઈ જંગલનાં ફળ ખાય છે. (૨) સારી રીતે જૂજતાં ફળ અને જુદી જુદી જાતનો મેવો પરમેશ્વરે આપ્યો છે, તે બધાં પાખીઓ હેતથી ખાય છે. વળી પરમેશ્વરે ખેતરમાં પુરેપુરો પાક આપ્યો છે, તે મીઠો માલ મંડ્યા રહીને ખાય તોપણ ખૂટે નહિ એટલો છે. તે ખાઈને હંમેશાં સંતોષ રાખીને દરરોજ એકબીજા પાણી પીએ છે. અને પોતાને ઠેકાણે આવીને નિરાંત બેસે છે. ફળો સારી રીતે હાલે છે. (૩)

ઉદ્યમ વિષે.

મહેનતથી માણસ એકલો હોય તોપણ હજારો માણસોને પાછળ પાડે છે, મતલબ કે પોતે આગળ પડે છે. મહેનતથી મરજી મુજબ પૈસા અને અનાજ મેળવી શકાય છે. મહેનતથી રાજની પદવી લેવી હોય તો તે કંઈ આધે નથી. મતલબ કે તે પણ મેળવાય છે. મહેનતથી દેવ અને રાક્ષસ તાબે કરી શકાય છે, મહેનતથી આપદઓ તુરત જતી રહે છે. મહેનતુ માણસો ધૂળમાંથી પણ સોનું શોધી કાઢે છે. અરે બાળક ! મહેનતને ઇચ્છેલું ફળ આપનારી ગાય જાણ; મહેનતથી કાર્યો મુજબ સજ્જો લાલ મેળવાય છે. (૧)

સાર—આજસ છોડી મહેનત કરવી.

પાઠ ૩૨.

સેવા=ચાકરી
બદલામાં=સાટામાં
ભોગવટો=વાપર
વંશપરંપરા=છોકરાના
છોકરાં; પેઢીધર પેઢી

સાંતી=હળ
સાંતીની જમીન=ખેડવા
લાયક ભોંય

ઉચ્ચ પ્રકારની=સારો
પાક ઉતરે એવી;
ફળદ્રુપ; રસાળ

પ્રકાર=વર્ગ; જાત
નાનપણથી=અયપણથી
લાડ=વહાલ

ઉછરેલો=મેટો થએલો
ધ્યાન=ચિત્ત; મન
સાથી=મદદગાર; ખેતીને
માટે રાખેલો નોકર
મહેનતુ=ઉદ્યોગી

પુંજુ=દોલત
કુખિતા=ચાહતા

અર્થ=મતલબ; સાર
ડહેલી=મેટા દરવાજા
વાળા ધરનું બોયતળીઉં
ભરોસો=વિશ્વાસ
મહેનત=મજુરી
મેલ=મેલ; વરસાદ
નજર=તપાસ; દેખરેખ
ખાતરી=ભરોસો; પતીજ
સાર—આપણા કામ-
નો ભરોસો નોકર પર
રાખવો નહિ. પણ
નોરોકામ કરેછેકે નહિ
તેની તપાસ રાખવી.

પાઠ ૩૩.

ખેનપણી=સહીઅર; સખી
પિડાય=દુઃખી થાય
ગંદું=ગોળું
પગ મૂકવાનું=આવવાનું
મન=છેત્ર; મરજી
મંદવાડ=રોગ; બિમારી
ગંદકી=ગંદવાડ
મૂજ=ખી; ખીઆં
નીરોગી=રોગ વગરના

જંતુ=જીવડાં
પાકે છે=પેદા થાય છે
ખુણે ખોચરેથી=ખુણા-
માંથી
વાળી નાખીએ=સાફ
કરીએ
શ્વાસવડે=દમ લેવાથી
ખુલાં=ઉઘાડાં
સુધરતી=સ્વચ્છ થતી
નાશ પામે છે=જતા રહે છે
બિનાશ=ભેજ
ઢાળી=રેડી
મેલું=ગંદું
ટાઢીએ તાવ=મહેરીઆ
તાવ; નકારી હવાને લીધે
જે તાવ આવે છે તે
ઝીણો તાવ=હાડનો તાવ
(એ તાવથી શક્તિ ધ-
ણીજ ઝોછી થાય છે)
લખવો=એક જાતનો
રોગ; એથી શરીરનો
કોઈ ભાગ જુઠો પડી
જાય છે.

ગજર=સંકાસ

મોરી=નીક; ગટર

ઝાડીઝાડી=ઝાડીઝપટી

દુર્ગંધ=ખરાબ વાસ

તદન=ખીલકુલ

ખુલ્લી રીતે=સમજ પડે

એવી રીતે

સાર—ધર, વાડા વગેરે

દરેક ચીજ ચોકખી

રાખવી

પાઠ ૩૪.

ઉંચા=સારા

પ્રાણુ=જીવ

વૃદ્ધ=ધરડો

પાટવીપુત્ર=મોટો છોકરો

નિશ્ચય=ઠરાવ

સમાચાર=ખબર

અદેખાઈ=ઝેર

ઉચાપશે=ફેરવશે

સંદેહ=શક; વહેમ

વરદાન=માગેલું આપવું તે

લેણાં=માગતાં

વનવાસ=જંગલમાં

રહેવું તે

હડ=જીવ; જકક

અણુસમજી=વગર વિ-

ચારની; મૂર્ખ

શોક=દીલગીરી

દેહ મૂક્યો=મરણ પામ્યો

ધિકકાર=તિરસ્કાર

ઠરાવ=નિશ્ચય

સાર—“સોખત તેવી

અસર” હંમેશાં સારાની

સોખત કરવી. કામ કરતાં

પહેલાં શું ફળ આવશે

એ બાબતનો વિચાર

કરવો કે જેથી પાછ-

ળથી પસ્તાવું પડે નહિ

પાઠ ૩૫.

ટોળું=જથ્થો

હાથ=ખે વેંત જેટલી

લંબાઈ

ધરી=પકડી; ઝાલી

સરણાઈ=પીપી

નટ=સ્ત્રી વગેરેનો વેપ લઈ

ધણા ખેલ કરનાર

અંગ કસરત=શરીરની

ફળવણી

ગુલાંટ=ગોલાંટ

ચક્કર ચક્કર=ગોળ ગોળ

ચમકે છે=ઝળકે છે

ઝમકારા=ચમકારા

શાખાશ=ધન્ય

દરકાર=પરવા

જીવની દરકાર રાખતા

નથી=મોતની ખીક

રાખતા નથી

સ્થિર=હાલ્યા વગર

સફાઈ=ચાલાકી

ખેલ=રમત

ચમત્કારવાળા=અચરત

પમાડે એવા

નજરખંધી=નદુથી જો-

નારની આંખ ભૂલા-

વવામાં નાખવી તે

ખુખીદાર=વખાણવા

લાયક; ચમત્કારી

કસરત=શરીર કસવું તે

ગુજરાન=ગુજારો; પોષણ

સાર—અંગકસરતથી

શરીર કસાય છે માટે

નાનપણુથી કસરત	ભલી લીલી=લીલીછમ	કામળ=નાળુક
કરવાની ટેવ રાખવી	અતિ=ધણા	કંઠ=સાદ; સુર
પાઠ ઉદ્.	શાખ=ઝાડપર પાકેલી	સંગીત=ગાયન
ગ્રીષ્મઋતુ=વૈશાખ અને	કેરી	સૂર=અવાજ
જેઠ મહીનો; ઉનાળો	રસદાર=રસવાળો	ગળવું=ગળવી મૂકું
મહિમા=મોટાઇ	સુકસરી=સારા કેસરીઆ	રૂપેરી=રૂપાના જેવો સફેદ
નીરખી=જોઇ	રંગની	દીપે=શોભે
શીતળ=હંડી	ચિત્ત=મન	મધુર=સારો
કોકિલા=કોયલ	હરતી=ખેંચતી	કળી=ખીલ્યા વગરનું ફૂલ
ટહુકા=કોયલના ખોલ	હરતી=રહેતી	ફૂલેલ=ખીલેલી
ધરતી=જમીન	દીલમાં હરતી=યાદ રહેતી	વેલમાં=વેલામાં
તપતી=ગરમ થતી	પ્રવેશ કરીને=આવીને	અંગમાં=શરીરમાં
સુગંધ=સારી વાસ	ઉકળાટ=ધામ	અનેક=ધણી
ભોર=આંખા, આમલીના	ધરે છે=કરે છે	પાંખડી=પાંદડી
ફૂલ	વનેવન=જંગલે જંગલ	પ્રસારી=ફેલાવી
વસંત=વસંત ઋતુ	આમ્ર=કેરી	ઝારીરૂપ=ઝારીના જેવો
જીલાઇને આગષ્ટ માસ	આમ્રતરૂ=આંખો	પ્રકુલ=ખીલેલો
ભમતી=રખડતી	વાસ કરે છું=રહું છું	ગ્રીષ્મનો બાળ=ગ્રીષ્મની
ફળી=ખાકી	ચિત્ત હરે છું=મન	શરૂઆત
લલચાય=લોભાય	ખેયું છું	કોકિલ=મધુર
જનો=માણસો	શ્યામ=કાળા	ભારી=ધણા
લહી=જોઇ	પરખાઉં=ઓળખાઉં;	ખટમોગરો=એકખતનો
ભલી=સારી	જણાઇ આવું	સુગંધીદારમોટોમોગરો
		રસીલી=મળ અપનારી

સમજાવતી—પરમેશ્વરની મોટાઈ અને શ્રીખંડનું નેઈ. આડની ઠંડી છાયા ને ફૂલ ફળને ખુશીથી હાલતાં જોયાં. (૧) કાચલ મીઠા સ્વરથી બોલતી હતી, તેથી આ આંખાનું આડ સારું દેખાય છે. જમીન ગરમ થતી જાય છે અને મોગરામાં સારી વાસ ભરે છે. (૨) આંખો—જંગલમાં અને આડોમાં રમતી અને ખુશ થતી વસંત ઋતુ મને (આંખાને) મોરઆપીને રખડતી રખડતી ગઈ. પછી ગરમીની ઋતુ થઈ એટલે આંખાપર બહુ સારી કેરી આવી, તેને સારી લીલીછમ જોઈને માણસો તે લેવાને લોભાય છે. (૧) એ ઋતુમાં ધણો તાપ પડે છે, તેથી કેરીની મજા મનમાં રહેતી. (૨) કાચલ—જુઓ આ ગરમીની ઋતુ ધામ કરે છે, તેથી પક્ષી બીડીને જંગલે જંગલ કરે છે. હું (કાચલ) ટહુકથી માણસનું મન મારા તરફ ખેંચું છું. મારું રહેઠાણ આંખાના આડપર છે. હું મારા કાળા રંગના શરીરથી બાળખાઈ છું અને મારા મધુર સાદ વડે વખણાઈ છું. હું ગાયનના સૂર સમજાવું છું, અને મનને મોહ પમાડે એવો બાગ ધણો ગમવી મુકું છું. (૨) મોગરો—જુઓ આ બાગ સફેદ મોગરાના ફૂલથી રૂપેરી હોય એવો શોભે છે. વેલાઓમાં ખીલેલી ફળાઓ છે, તેથી શરીરમાં સારી વાસ ભરાય છે. હું ધણી પાંખડીઓ ફેલાવી આરીના જેવો બન્યો છું. બધા લોકોએ મને શ્રીખંડો ખીલેલો બાળક ગણ્યો છે.

આંખો, કાચલ અને મોગરો એક હારમાં ગાય છે.

આંખો—કેરી રસદાર હોય તેજ સારી.

કાચલ—હું બીણા સ્વરને લીધે ધણી વખણાઈ છું.

મોગરો—બટ મોગરાની મીઠી મુગંધ છે.

બધાં કહે છે અને સારી અને શોભિતી શ્રીખંડ ઋતુ જાણી.

પાઠ ૩૭.

ઉપજવે=પેદા કરે
મડમ=ગોરા બોક્કની સ્ત્રી
પાદરી=ખ્રિસ્તી ધર્મનો
ઉપદેશ કરનાર
બોધ=ઉપદેશ
દેવળ=દહેર
કુશળ=હોશિયાર
શર કયું=કરવા માંડ્યું
કાટખુણો=આંધકામમાં
ઉપયોગી લાકડાનું કે
લોહાનું ઓળર

કાટખુણો

વખત ન લગાડ=ઢીલ
નહિ કર
ઓળરો=હથિયારો
ભીલ=જંગલમાં રહેનારી
અનાર્થ જાત
પોકારવા=ખૂમ પાડવા

સાર-અબણ માણસ
બણેલાને જાદુગર જેવો
સમજે છે તેથી હંમેશાં
તેને તાબે રહે છે; માટે
દરેક માણસે વિદ્યા
મેળવવાને પ્રયત્ન કરવો

પાઠ ૩૮.

ભાટ=કવિતા બનાવી
ખરા ખોટા વખાણ
કરનારી એક જાત
બહાદુરી=પરાક્રમ
પારડી=સુરત જિલ્લાની
દક્ષિણમાં કરખો છે.
વલસાડ=પારડીની ઉત્તરમાં
કરખો છે.

ઓળંગી=વટાવી
વહેણ=પાણીનું વહેવું તે;
પ્રવાહ
ખંડેર=ભાંગેલી ધમારત
હજી=હાલ સુધી
ટોચ=ઉપલોભાગ; મથાળું

સપાટ=ઉંચીનીચી નહિ તે
શિખર=ટોચ
મુશ્કેલ=અધર
ચઢાવ સીધો હતો=ચઢવાનું સીધું હતું
કુંડ=છોટી બાંધેલો ઝરો
શુરજ=કિલ્લાનો ઉંચો
ગોળ ચણેલો ભાગ
પ્રવાહ=રેલો; વહેણ
તળેટી=પર્વતના મૂળ
આગળની જગા
ખીણ=એ પહાડ વચ્ચેની
નિચાણ જગા
હાર=ઓળ
પગથી=પગે ચાલતાં
પડેલો રસ્તો
રમણીય=મનોહર; સુંદર
સપાટાબધ=જલદી
નકશો=ગામ, દેશ, કે
'શહેરનો ચિત્રેલો નમુનો
આકૃતિ=ઘાટ; આકાર
નમુનો=નકલ

સાર—અવલોકન કરવું અને પછી તેવો ઘાટ બનાવવો કે જેથી
જોએણું ખરાખર ધ્યાનમાં રહે

સવાલ—પ્રહલાદ શું ધંધો કરતો હતો ? વલસાડથી પારડી કઈ જિલ્લામાં છે ? વલસાડથી પારડી જતાં રસ્તે કઈ નદી આવે ? પારનેરાના કુંગરના શિખર પર ચઢીને તેમણે શું જોયું ? પારડી આવી તેઓએ શું કર્યું ?

પાઠ ૩૯.	દેવકી ઉનાઇ=મુરત	પડ=પોપડો
બોડા=ઝાડપાન વગરના	જિલ્લામાં વાંસદાની	ઉપસી=પુલ્લી; ઉંચી થઇ
બેખડો=પથર કે માટીના	પાસે ઉના પાણીનો કુંડ	ઉપસેલો=ઉંચો આવેલો
મોટાં ઢેકાં	છે તે ગામ	ઉપયોગી=જરૂરનું
દેવસ્થાન=દહેર	પીગલેલો=ગરમીથી	સાર—આ પાઠથી
સારી=ફળદ્રુપ; રસાળ	પ્રવાહી રૂપ થએલો	કુદરતનું જ્ઞાન થાય છે

સવાલ—ગુજરાતમાં મોટો પર્વત કયો છે ? આશુથી ખીજા નાના પહાડ કયા કયા છે ? ટેકરો, કુંગરી, કુંગર, પર્વત, તળેટી અને ખીણ એટલે શું તે સમજાવો. નવી જમીન શી રીતે બને છે ? કયા પર્વત પર બંગલા, કિલ્લા, દહેરાં બાંધી શકાય ? ઉનાઇ, તુળસીશ્યામ એ કુંડમાં ઉના પાણી શાથી હશે ? પર્વતો ને મેદાનો કેમ થયાં તે સમજાવો, મેદાન અને કુંગરોનો ઉપયોગ કહો.

પાઠ ૪૦	શકિત=બળ	બેટ=ચારે બાજુ પાણીને
ફરફર=ખારીક ટીપાં; છુંદ	પચી જાય છે=નીચે	વચમાં જમીન હોય તે
મેળાપ=મુલાકાત	ઉતરી જાય છે; સમાપ્ત	મુખ્ખ=નદી દરીઆને મળે
વહોળો=નાની નદી	જાય છે	છે તે જગા
ધોધ=કચેરી જેસખંધ	ખડક=પાણીમાંના ટેકરા	ચમકારા=ઝબકારા
નીચે પડતું પાણી	ધસડી=તાણી	સરિતા=નદી

તરુ=ઝાડ; વૃક્ષ

નીરે=જળથી

તીરે=કાંઠે

ચિત્રવિચિત્ર=જાતજાતનાં;

તરેહ તરેહનાં

કિનારે=કાંઠે

ચરતાં=ધાસ ખાતાં

નિશ્ચય=નક્કી

પિછાણીએ=સમજીએ

સમજીતી—સ્વચ્છ પાણીની ભરેલી સારી નદી, તેને કાંઠે ઊગેલાં નાનાં મોટાં ઝાડો, નદીમાં જુદા જુદા રંગના ગમ્મત કરતાં માછલાં અને લીલું જમ ધાસ કિનારા પર ચરતાં પશુઓ જુઓ. અથા શહેરનો દેખાવ નક્કી નદીથીજ સમજવો. નદીથી નાહવાનું, ધોવાનું, પાણી પીવાનું મોટું મુખ સમજવું.

સવાલ—વરસાદનાં પાણીનાં ટીપાં શું શું કામ કરે છે ? નદીનો ઉપયોગ કહો. નદીના મુખ આગળની અને મૂળ આગળની જગામાં શે ફેર છે. સરોવર શી રીતે બનતા હશે ? સરોવરમાં કેવાં પાણી હોય છે ? ક્યા સરોવરનું પાણી ખાઈ હોય છે ? ગુજરાતમાં મીઠા પાણીનું સરોવર ક્યું છે અને ખારા પાણીનું ક્યું છે ? તળાવનું પાણી કેવું હોય છે ?

પાઠ ૪૧

ખસાસી=વહાણુ હંકાર-

વાનો ધંધો કરનાર.

અહોજો=ધણો મોટો

ખાર=ખારો

ભરતીઓટ=નદી, ખાડી

કે દરીઆમાં પાણીનું

ચઢવું તે ભરતી, ને

ઉતરી જવું તે ઓટ

મોજા=છોજો

કાડીઓ

શંખના

છીપો

દરિઆમાં

=પ્રાણીઓને

રહેવાનાં ઘર

સવાલ—સમુદ્રનું પાણી ખાઈ શા માટે હોય છે ? સમુદ્ર કટલો ઉડો હોય છે ? નદીનું પાણી શા માટે મીઠું હોય છે ? સમુદ્રમાં મોજા શાથી થાય છે ? સમુદ્રનું પાણી રાતું, ભૂરું, પીળું દેખાડવાનું કારણ શું ? દરીઆમાં રેતી ક્યાંથી આવતી હશે ? દરીઆમાં શું શું પાકે છે ?

પાઠ ૪૨.

હજીરા=તાપી નદીના
મુખ આગળ હવા
ખાવાની જગા છે
મછવો=નાની હોડી
ભૂગોળ=પૃથ્વીનો ગોળા
ટંડેલ=વહાણુ ચલાવ-
નારો મોટો ખલાસી;
સારંગ
માહિતી=ખબર
ભૂગોળ વિદ્યા=પૃથ્વીના
ગોળા વિષેની વિદ્યા

પુરતી=જેમએ તેટલી
મગીઆ=મગ જેટલી
નિશાન=એધાણી
ભૂશિર=જમીનની અણી
લાંખી વધીને દરીઆમાં
ગએલી હોય તે
અખાત=સમુદ્રનો ફાંટો
લાંખો વધી જમીનમાં
ગએલો હોય તે
ઉપસાગર=પહોળા મોનો
અખાત

કાંપ=પાણીમાં ધસડાધ
આવેલો કાદવકચરો;
ચગુ
ખાએ=કરે
દીપકદપ=જેની ત્રણ
ખાણુ પાણી ને એક
ખાણુ જમીન હોય તે
ક્રિયા=કામ
સામુદ્રધુની=એ મોટા પા-
ણીના ભાગને સાંધનારો
પાણીનો નાનો ભાગ

સવાલ—હજીરા ક્યાં છે ને શાને માટે પ્રખ્યાત છે? દરીઆ
વિષે થોડીક વાત કહો. ભૂશિર, અખાત અને ઉપસાગર એટલે શું
તે સમજવો. એટલી રીતે બનતા હશે? દીપકદપ એટલે શું?
કઈ ક્રિયા સમુદ્ર કિનારે હમેશાં થયા કરે છે? સામુદ્રધુની એટલે
શું તે સમજવો.

પાઠ ૪૩.

કારીખર=સુથાર, લુહાર
કુંભાર, વણકર વગેરે;
કારીખરી કરનાર
દેસાઈ=જમીનરદાર;
વતનવાળો

વસવાયાં=સુથાર; લુહાર
વગેરે ગામની વસ્તીનું
કામ કરનાર લોક
આરા=પૈડાની વચમાંના
ફરતાં લાકડાના કકડા
વાસલો=સુથારનું લાકડા

ધડવાનું ઓખર
ટકાઉ=મજબુત
ધમણુ=વા પુંકવાનો
સંચો [ગારી
તણુખા=સળગતી ચણુ-
ચોપાસ=ચારેખાણુ

વાટ=લોહાનો ગોળ પટો	પરકાંતેલું સુતર વિટા-	દોરા રાખવામાં આવે
સન્નડ=મખત	ળવામાં આવે છે તે	છે તે વાણી
ચાકડો=પૈંડા જેવું કુંભા-	તાંતણા=તાર	ખાદી=દોટી
રનું ઓળર	તાણાવાણા=વણવાની	ખોળાઉં=ગોદડાનું પડ
ભોંદા=લયકા	સાળપર જે ઉભા દોરા	જળજમ=પાથરવાનું
કોસ=ગાઉ	રાખવામાં આવે છે	રંગીત ગિછાનું
કાળકો=કામડીના જેવાટ	તે તાણા, અને આડા	

સવાલ—ગાડાં અને હળમાં શાનું લાકડું વાપરે છે અને તે લાકડું વાપરવાનું કારણ શું? લુહારને ત્યાં શું જોયું? કુંભારને ત્યાં તેઓએ શું જોયું? ઢેડવાડામાં ઢેડા શું કરતા હતા? શણનું શું અને છે? ગામડામાં વસવાયાં લોકો કયા કયા ધંધા કરે છે?

પાઠ ૪૪.	એક હાથની લાકડી	કોતરડામ=પથર કે લાક-
ગામ=જેમાં થોડાં ફળીયાં	તાલુકો=પરગણું	ડામાં કોરેલું ચિત્રકામ
ને થોડાં ધર હોય તે	વળવાનો=ફરવાનો	ટપાલ ઓફિસ=પોસ્ટ
શહેર=જેમાં છાબંધ ને	દહાડો વળવાનો=ફાયદો	ઓફિસ
હારબંધ ધરો ને સારાં	થવાનો	બજાર=હાટ
સારાં બજાર હોય તે	રોજી=કબર ઉપર આં-	કારીગરી=કીસમ; બના-
છુટ્ટી=રજા	ધેલું મકાન	વટ; હુન્નર
ગિલ્લીદંડા=ખોદદોડો	મસીદ=નિમાજ પડવાનું	વરાળયંત્ર=વરાળના જો-
દંડા=ગિલ્લી ઉડાડવાની	ઠેકાણું	રથી ચાલતો સંચો

સવાલ—ગામ અને શહેરનો તફાવત સમજાવો. અમદાવાદ ક્યાં છે, શું છે, અને શાને માટે પ્રખ્યાત છે?

પાઠ ૪૫.	ઓવરશીઅર=બાંધકામ	ઉપરી
મુખી=પટેલ	ખાતાનો અમલદાર	તિજેરર=તિજેરીનો ઉપરી
કચેરી=ઓફિસ	ફોજદાર=તાલુકાનો પો-	રસીદ=પહોંચ; પાવતી
તમાવી=સરકારે ખેડુતને	લીસનો ઉપરી	કાચળા=થેલી
ધીરેલાં નાણાં	મુદરદમો=કેસ	કારકુન=લખવાનું કામ
મહેસુલ=જમીન ખેડવા	સાક્ષી=જુજાની	કરનાર
અદલસરકારને ભરવાના	અવલકારકુન=મામલત-	ખત=દસ્તાવેજ; લેખ
રૂપીઆ; જમીનવેરા	દારના હાથ નીચેનો	હલાલદાર=પોલીસ પટેલ
હફ=સીમા; મર્યાદા	પહેલો કારકુન; યડ	ના હાથ નીચેનો હલકા
ફેરણીકારકુન=તાલુકાના	કલાસ માજરદેટ	પગારનો સિપાઇ
ગામની સીમમાં ફરનાર	જમાદાર=ખે ત્રણ ગેટનો	નોંધવાનું=લખી લેવાનું
કારકુન	ઉપરી	દવાખાનું=ઇસ્પતાલ
હવાડો=કુવા નજીક ઢો-	ખૂટતા=જોઈતા	છરી=શીતળા કાઢવાનું
રને પાણી પીવાને માટે	રજુ=હાજર	ઓળર
બાંધેલી કુંડી	સખતી=જોરજીલમ	શીતળા=સૈયડ; બગીચા
દુરસ્ત કરાવવું=ભાંગેલું	પગાર=દરમાયો	કાચતો=કાણાં પાડતો
સમરાવવું	નાયક=સિપાઈની ટોળાનો	ચેપ=પર; રમી

સવાલ-કુબેરદાસ ક્યાં જતા હતા ? તેમની સાથે કાણુ ગયું ? મુખીએ કોને સલામ કરી ? મામલતદારે શી શી વાત પૂછી ? કુબેરદાસે શું જવાબ આપ્યો ? ફોજદાર, ઓવરસીઅર અને તિજેરરનાં કામ કહો. વેચાણુ ગીરો ખત ક્યું ખાતું નોંધે છે ? કુબેરદાસ દવાખા- નામાં શું કરવા ગયા હતા ? અને ત્યાં કોની સાથે વાતચીત થઈ ?

પાઠ ૪૬.	કલેક્ટર=જિલ્લાનો મુખ્ય	તાનો વડો અધિકારી
તાલુકો=ધણાં ગામ મળી	ઉપરી; જિલ્લાનો મુખ્ય	ઇન્સ્પેક્ટર=તપાસણી
ને થયેલો ભાગ	મુલતવી રાખવું=થોડા	કરનાર અમલદાર
જિલ્લો=ધણા તાલુકા	વખત સુધી નહિ વસુલ	વહીવટ=કારભાર
મળી થયેલો કલેક્ટરના	કરવું તે	મામલતદાર=તાલુકાની
તાખાનો મુત્તક	અમલદાર=અધિકારી	જમાવંધી વસુલ કર-
વિભાગ=ભાગના ભાગ	સુખાકારી=આરોગ્યદા	નાર અમલદાર
કમિશનર=વિભાગનો	દેખરેખ=તપાસ	લેણદેણ=લેવું દેવું
ઉપરી અધિકારી	ઇજનેર=ખાંધકામ ખા-	મુન્સિફ=સગ જજ

સવાલ—તાલુકો, જિલ્લો અને પ્રાંતની વ્યાખ્યા ખોલો, એ દરેકના ઉપરીને શું કહે છે ? જમીનની વસુલાત માફ કરાવવી અથવા મુલતવી રખાવવી એ કાણ કરી શકે ? પ્રાંતના મુખ્ય ખાતાનાં નામ દો અને એ ખાતાના મુખ્ય અમલદારને શું કહે છે તે કહો. તાલુકાના લેણદેણ સંબંધી દાવા કાણ ચુકવે છે ? તાલુકામાં પોલીસ ખાતાનો મુખ્ય અમલદાર કાણ ? જિલ્લાના દવાખાનાના ઉપરી દાકતરને શું કહે છે ?

પાઠ ૪૭.	પરવાનગી=છુટ; રજા	પરીક્ષા=તપાસ
ખીના=ખાખત; હકીકત	આશા=ઉમેદ	શોધવા=તપાસી જ કરવા
રેલ=પૂર	બલામણુ=સિદ્ધારસ	નાલાયક=નહિ ચાલેએવો
તીડ=અનાજ ખાઈ જ-	છુટ=રજા; પરવાનગી	નિરાશ=નાઉમેદ
નાર એક જાતનું પક્ષી	હાલ=હમણા	ખૂન=મારી નાખવું તે
પાક=મોલ	ડેપુટી=મદદનીશ	ખાત
બંદુક=પિસ્તોલ જેવું	કન્યાશાળા=છોકરીઓની	ભુખાની=સાક્ષીએ કહેલી
હથિયાર	નિશાળ	ખોલ; સાહેલી

સવાલ—કલેક્ટરને મુખીએ શી બાબતની અરજ આપી? પોલી-
સના ઉપરી સાહેબને શું કહે છે? નિશા જડજને શું કામ હોય છે?

પાઠ ૪૮.

નાળું=પાણી જવાનું
ગરનાળું
મળ=નદી જે ઠંડાણથી
નીકળે છે તે જગા
કહોળું=કાદવવાળું
ચિકાર=એક કાઠે ભરપુર
ઝરણુ=જમીનમાંથી કુટ-
તી પાણીની સેરો
ખરફ=ટાઢથી ઠરી ગયેલું
પાણી
ઠરી=જમી; બંધાઈ
થીજને=ઠરીને
ખટ=ખડો
કરચો=ઝીણા કટકા
હિમ=હાર
બાફ=વરાળ
કિરણુ=સીધી લીટીમાં
પડેલો પ્રકાશ
ડીખાં=દોરાં

ઝાકળ=કંડીના જોરથી
હવામાંની વરાળનું
પાણી થવું તે
અટકીએ=થોભીએ
પાઠ ૪૯.

દેવતા=અગ્નિ
કુંકણી=ભુંગળી
વા નાખીએ=વીજીએ
ગતિ=હાલચાલ
મીથુજત્તી=મીથુ સાથની
વાટ
અંગારા=સળગતા કાચલા
તાજી=ચોકખી
ઠરી જમ=હોલવાઈ જાય
ગુંગળાઈ=ફાઈ
જોત=ખળતું; ખડકો
દવ=જંગલમાં લાગેલી
આગ

પાઠ ૫૦.

મિઠાઈ=ગળ્યા પદાર્થ
કંટાળતો=કાચર થતો

પુષ્કળ=ધણું
મીઠું=લુણ; નીમક
મોળી=ચીકડી
એસ્વાદ=સ્વાદ વગરની
સ્વચ્છ=ચોકખું
ખારીઆ=ચીમડાના
કકડાને મીઠાના પાણીમાં
બોળી સુકવી બનાવેલા તે
જીવ=જીવાત
તાજાં=તરતના
અગર=મીઠું પાકે તે જગા
જીઆળ=પાણીનું ચઢવું;
ભરતી
કણી=રજકણ
સાંભરી=એકડી કરી;
ઉસરડી
દગલા=દગ
તરી આવે=ઉપર આવે
સિંધવ=મીઠાની એક જાત
જથાખંધ=ધણુંજ
દેશાવર=પરદેશ

સાર-માણ્યસને પહેલે
નંબરે હવાની; ખીજે
નંબરે પાણીની; ત્રીજે
નંબરે ખોરાકની; અને
ચોથે નંબરે મીઠાની
જરૂર છે. મીઠું સ્વાદમાં
ખાઈ છે, છતાં મીઠું
કહેવાનું કારણ એ કે
તે ખોરાકને સ્વાદવાળો
બનાવે છે.

પાઠ ૫૧.

ગંધક=પીળા રંગની ઝટ
ભાંગી જાય એવી વસ્તુ
મતલબ=મુશ્કેલ
ખાસ=ખસુસ; જરૂર
બરડ=ઝટ ભાંગે એવી
ચુરેચુરા=ભુકેભુકા
મૂળરંગ=અસલ રંગ
આંચ=ઝાળ
ધરી=પકડી
ભડકો=ખળતું
વિસ્મય=નવાઈ; અચંબો
ગજરો=ફૂલનો માથામાં
ધાણવાનો તોરો

ઝાળ=આંચ
ઝાંખું=શીકું; તેજ
વગરનું
ઉડાવવા=ખદલવા
સાર-ગંધકમાં રંગ
ઉડાવવાનો ખાસ ગુણ છે
પાઠ ૫૨.
શોખ=મરજી; મુશ્કેલ
અફાળી=પટકી; પછાડી
ખરબચડી=ખાડા ખ-
બોચીઆં વાળી
ફટકડી=એક જાતની
ખાટા તુરા સ્વાદની વસ્તુ
બાળુ=પાસા
પાસા=કોરજો
પહેલદાર=પહેલવાળી;
પાસાવાળી
હાર=કંઠો
કીમતી=મૂલ્યી કિંમતનો
અકીક=રંગીત ચળકતા
પથરની એક જાત
ઝવેરાત=હીરા, માણેક
વગેરે રત્ન

શુભર=કાચનું કે ધાતુ
ઝાડ

પાઠ ૫૩.

કાદાળી=જમીન ખોદ-
વાનું ઓળર
સમી=દુરસ્ત
ભટ્ટી=ધાતુ પીગાળવા
મોટો ચુલો
પાનું=ફળ
એરણુ=લુહાર, સો-
વગેરે જેનાપર મૂ-
ડીપે છે તે ઓળ
ડીપીને=ધડીને
સીધું=પાંસડું
નળીઓ=મુંગળીઓ
રવેશ=માળનો શુદ્ધ
ભાગ; ગોખ
ખીટીઓ=ખુટીઓ
ધા કર=ડીપ
પોલાદ=ખડું લોહું
કરવત=લાકડા વહેર
હથિયાર
બરતર=બસીને બના

રફ=પેચવાળો ખીલો
કાનસ=રેતરડી
ઘડતર=ઘડીને બનાવેલું
નકકર=સંગીત
પાધર=બહારો બહાર
પાઠ ૫૪.

દ્રિય=શરીરના જે ભાગ
વડે કામ અને ભાન
થાય છે તે (જેમકે
આંખ, કાન, નાક, જીભ
ચામડી, હાથ, પગ,
મોં, ગુદા, ઉપસ્થ)
મુખ્ય=મોટા

અંગ=ભાગ; અવયવ
સોપારીનાંઝાડ=સોપારણુ
ચોંટી=વળગી; બાઝી
અગત્યનું=જરૂરનું
છિદ્રો=કાણાં
શોષી=ચૂસી
આધાર=ટેકા
એકાદુ=એક

ખાલ=અટકળ; ધારણુ
ખારીક=સફમ; ઝીણુ

સાર-ઝાડના મુખ્ય છ
અંગ છે. મૂળ, થડ
પાંદડાં, ફૂલ, ફળ, બી.
પહેલાં ત્રણ ઝાડને જીવા-
ડનાર અંગો છે.
પાઠ ૫૫.

સીસાપેન=પેનસીલ
ઘટ=ખાડું
ચીકણું=ચિકાશવાળું
ઘડીઆં=તાડી ભરવાનાં
ઉંચી ડોકના ઘાડવા
છેદ=કાણું; વેહ
ઝરપે=ધીરે ધીરે વહે
આરપાર=આ બાજુથી
પેલી બાજુ

તાડી=ખાટો નીરો; ખ-
જુરી કે તાડનો રસ
નીરો=ખજુરી વગેરેનો
તરતનો ઝરેલો રસ
ખરસાણી=થુવેરની એક
જાત

થોર=થુવેરીઓ
ગુંદર=ઝાડનો ચીકણોરસ

આંકડો=એક જાતનું ઝા-
ડ (એના ફૂલ હનુમા-
નને ચઢે છે)
ઉપવાસ=મૂખ્યા રહેવું તે
સાણુઓખા=વાંસીયા
ઓખા

છાલ=છોડા; ચામડી
રેસા=તંતુ; તાર
ડહોળી=વલોવી
ગળણી=ગાળવાનું ઝીણુ
કાણુંવાળું વાસણુ
હલકા=જલદી પચે એવા
પાઠ ૫૬.

શુમારે=આસરે
કુંડી=નાનું કુંડું
ઉંખી=ઘઉંની કંઠી
મુખળાં=કુંડા કે કંઠીની
બાજુએ સોયા જેવું
હોય છે તે
ખાંચ=ખોભણુ
મુલક=દેશ
દાઉદખાની=પીળા પોચા
વાજાઆ=ઝીણુ કાળાશ
પડતા

પોટો=ધોળો હુમસો
 હુમસો=દુઃખ પથ્ય ભરાઉ
 ફાડ=ભાગ
 પુષ્ટિકારક=કોવતઆપનાર
 ખરછટ=કઠણ ને ખર-
 ખચકું લાગે એવું
 થુલું=ભુલું; ચાળણ
 ખાફે=ગરમ પાણીમાં રાંધે
 હવાલો=તારની ચાળણી
 આટકીએ=ઉપણીએ
 ચાળણ=ચાળતાં ખાકી
 રહેલો ભાગ; થુલું
 રવો=ઝીણા દાણાદારલોટ
 વાની=ચીજ
 આથો=ચઢીને ખાટું
 થએલું ખીરું
 લેપડી=પટ્ટી
 જખમ=ધા
 પોટીસ=ગુમડાં વગેરે
 દરદ પકવવા માટે ઘઉં,
 અળસી વગેરેને ખાશી
 લુગદી કરવામાં આવે
 છે તે

પાઠ ૫૭.
 બગીચો=બાગ
 દાંડી=વચલી નસ
 થોકડો=જથો; જુડો
 ચૂંટી=તોડી
 સાંકડું=નાનું
 ગંજીફો=રમવાનાં પાનાં
 માફક=પેટે
 કમળ=તળાવમાં થતું
 એક જાતનું ફૂલ
 અળવી=અળનાં પાંદડાં
 જથાખંધ=સામડું
 કુંવાર=કુંવારનો છોડ
 દાંતા=અણીવાળી કોર
 અગથીઓ=અગથીઆનું
 ઝાડ
 ગુલમોર=એક જાતનું
 ફૂલનું ઝાડ
 કળી=ખીટ્યા વગરનું ફૂલ
 પાઠ ૫૮.
 જીવજંતુ=નાનાં જીવડાં
 પતંગીર્ડિ=એક જાતની
 સુંદર પાંખવાળો કીડો
 વર્ગ=જાત

જઠર=ખાધેલું પચાવ-
 વાની કાથળી
 ખૂખમુરત=દેખાવડી
 ખીલકુલ=સમુજગી
 માદા=પથુ પક્ષીમાં સ્ત્રી
 જાત હોય તે
 પાંખ=પડ
 વૈતરી=વેઠ કરનારી
 અવસ્થા=દશા; હાલત
 ધયળ=પેટે ચાલનારકીડો
 કીડિઆર=કીડીનું દર
 પોપણ=ગુજરાત
 કાશેટો=લાંખી ગોળ દડી
 નિરાંતવાળી=નચિંત થઈ
 અવતાર=એક રૂપ બદલી
 ખીજ રૂપમાં આવવું તે
 પુડા=મધમાખીનું ઘર
 હુમલો=હલ્લો
 કુટુંબ=વંશ; સોલાદ
 વંદા=વાંદા
 પાઠ ૫૯.
 ભાગોળ=શહેર કે ગામમાં
 પેસવાનો દરવાજો

ધોળાયા કરતો=વારંવાર	કોહેલું=સડેલું	હોય છે તે
યાદ આવતો	કમકમાટ=ચીતળી; કંટાળો	શ્વાંટી=ઝીણા વાળ
બાલુ=મુસાફરીનું ખાવાનું	પાઠ ૬૦.	ચકોર=ચાલાક; ચંચળ
સમડી=કાગડાના આકાર	ઠેકડા=કુદકા	અવાજ=સાદ
નું મોટું પ્રાણી	દોડાદોડ=નાસાનાસ	ઘાતકી=ખુની
તીર=કામઠું	ભપકાદાર=શોભિતા	દુશ્મન=શત્રુ
બસારાખંધ=ઝડપથી	સુંદર=ખૂબસુરત	ખચાવ=રક્ષણ
નજર=નીગાહ; ધ્યાન	વલ્લવલાટ=હરીને નહિ	પોલાણુ=પોષણ ભાગ
નહોર=તીણા નખ	બેસવું તે; વલોપાત	જુમખો=જથો
ચીરે=ફાડે	રમુજ=આનંદ	છત=છાજ
કરાડી=કપાસ, તુવાર,	બદન=શરીર; અંગ	બીકણુ=બીએ એવું
વગેરેની સુકાઈ ગ-	પીઠે=ખરડે; વાંસે	નજરે પડતું=દેખાતું
એલી ડાળી	કાખરચીતરી=ઘણી કાળી	ખાસ કરીને=ઘણું કરીને
સરી=લપસી	અને થોડી ધોળી એવી	દૂરનું દૂર=આથે
અંધારાં=ચક્રર; ફેરા; તંભર	ગુચ્છાવાળી=જુમખા	તેજ=ચાલાક
ગીધ=ફાડી ખાનારું	જેવા વાળવાળી	કૌવતવાળા=મજબુત;
મોટું પક્ષી	છોડાં=છોતરાં	જોરવાળા
ઢોળાવ=ઢાળ	ગર=માવો	ઉપરાઉપરી=એક પછી
ગરદન=ડોક	કુમળી=નરમાશવાળી	એક
પુરું કરે=ખાઈ જાય	કુંપળ=ફળગો; અંકુર	ફાળ=કુદકો; છત્તંગ
ખાઉધરાં=ખાતાં ધરાય	કાતરી=કાપી	ઘટ=જાડી
નહિ એવાં; અકરાંતીઆ	રાક્ષી=ખંતે બાળુપર	રતુમડો=રતાશ પડતો
બળ છે=ઉતારી દે છે.	અકેકો અણીદાર દાંત	કલા=પુળા

રહેડાણુ=વાસ; મુકામ
તૂલ=અનાજના ઊંડ
સમીસાંજ=સંધ્યાકાળ

પાઠ ૬૧.

પૂછડીહલાવતો=પ્રશ્નચતો
ફરી વળ્યા=વીંટળાયા
સરત=હાર જીત
ખખેરી=ઝાટકી
હઠે=દૂર જાય; ખસે
લટકતી=લખડતી
લાળ=ચીકણું થુક
પંજન=પાંચ આંગળાં
જેટલો ભાગ

ગખડી=દોટ
ભરોસાદાર=વિશ્વાસુ
મમતાવાળું=માયાળુ
તાબેદાર=હુકમમારહેનાર
ખત કરતી=લેખતી;
ગણુકારતી
માન=આખર; હેત

પાઠ ૬૨.

સવાલ=પ્રશ્ન
દાર=સીધા

અણીપડતાં=અણીવાળા
દેખાવ=શોભા; ભરાવ
ખરછટ=કરકરા
ખગાસું ખાય છે=આળસ

દૂર કરે છે
ડાચું=જડચું
જોરાવર=ખળવાન
નજો=ધુંટણુથી પાટલી
મુધીનો પગનો ભાગ
વિકરાળ=ડરામણું
છાતીવાળું=હિંમતવાન
હુમલો=ધસારો
ટુકડી=ટોળી
ખદામીઉં=ખદામના રંગ
જેવું

ભુરાશ પડતી=ભુરાશપર
પાદર=ગામના ઝાંપા
ખહારની જગા
કીકિઆરી=ચીસ
પકકું=પહોંચેલું; પેક
ખધું=લુચું
ભમે=ભટકે; રવડે
ભારો=ગુચ્છો
ખોળ=શોધ; તપાસ

દરાખ જેવાં=ગળ્યાં; મીઠાં
વાદ=શેરડીનું ખેતર
ખધાધ=લુચ્યાધ

પાઠ ૬૩.

ધુરકવા=ડોળા કાઢવા
ખાતર=માટે; વાસ્તે
પજવો=હેરાન કરો
કાઠી=નાનો કાઠાર
નુકસાન=ખગાડ
કીકી=આંખના ડોળાની
વચ્ચેનો ગોળકાળોભાગ
સહેલાઈથી=થોડી મહેનતે
શોભા=દેખાવ
માન=સમજ

ખખર=જાણુ
ધોર=ધણું બિહામણું
ખ્યાન=તરવારનું ધર
ચીરું=ફાડું
કરકરી=ખરખચડી
છાલી=ફાતરા કાઢી
ઉપયોગીપણું=જરૂરીઆત
સતાવરો=દુઃખ દેશો
મહેરખાની=દયા

ગુણુ=પાડ

કાસળ કાઢવું=જડ મૂળથી
નાશ કરવો

પાડ ૬૪.

સિંહણુ=સિંહની માદા

અગ્નયજ્ઞ=નવાઈ

ધ્યાન=ચિત્ત

અગ્નિ=દેવતા

યાજ્ઞ=કેશવાણી; ઘોડા કે

સિંહની ડોકપરના વાળ

ઠેલણુ=હડસેલી શકાયતેવી

ધુધુવાટા=ધૂ ધૂ કરતા

અવાજ

ગર્જના=સિંહનું બરા-

ડવું તે

દ્રુમતાં=કાંપતા

ભયંકર=ખિહામણુ

વાઘણુ=વાઘની માદા

ગાસ=માંસ

ચળકે=ઝળકે

ભો=ખીંક

ઠેકાણુ=નિયમ

ચાખેલ=સ્વાદીઓ

વસ્તી=વાસો; રહેણુ

ચાકાં=ડાઘા

દીપડો=વાઘની જાતનું

પ્રાણી

આંતરે=ધેરે; કબજે કરે

હેરાન=દુઃખી

પાડ ૬૫.

ગોકળગાય=પરમેશ્વરની

ગાય

કરોડ=વાંસની વચમાંનું

ઉભું હાડકું

દવાખાનું=ઘરિપતાલ;

હાડપિંજર=હાડકાનું

ખોખું

દિવાલ=ભીંત; કરો

ટાંગ્યું=લટકાવ્યું

ખિહામણુ=ડરામણું

ગરદન=ખોચી

પાંસળી=પાસા પરની

હાડકી

ખેડોળ=કદરપું

ભરાઉ=ભરેલું

ખેશક=નક્કી; ખચીત

કૌવત=ખેર; બળ

અવયવો=ભાગો

ખોપરી=મગજનો દાખડો

મગજ=ખોપરી માંહેનો

નરમ ભાગ

ફેફસાં=દમ ભરવાની

કાથળી

હૃદય=લોહીની ટાંકી

ચાપો=કુદાની પાસેનો

જાંઘનો ભાગ

કુક્કો=દમ ભરવાની

કાથળી

મંરક્ષણુ=સાયવવું તે.

રેસા=તાર; તાંતણા

સંકડાય=સંકોચાય

ગોટલો બાજે છે=એક

ઠેકણુ એકઠો થાય છે.

સવાલ ૧) માંસપેશી શે-

ની બનેલી છે? સ. ૨) હા-

ડકાંની જરૂર શા માટે છે?

સ. ૩) લોચામાં કયો

ગુણ છે કે જોથી તે

લાંબા હુંકા થઈ શકે છે?

સ. ૪) શરીરમાં કેટલાં

હાડકાં છે?

પાઠ ૬૬.

કુદરતી=માણસનું કંરેલું
નહિ તે; દમ્બરનું
બનાવેલું તે

ઢાંકણ=કવર; પડ

ચામડી=ત્વચા

સુંવાળી=લીસી

ઢીસું=ઢીમણું

રક્ષણ=સંભાળ; બચાવ

ગોડ=રસવિકારની ગાંઠ

ઉપસી=ઉંચી આવી

પડ=પોપડો

ખરી પડે=જતી રહે;

નીકળી જાય

રૂઝાતા જાય=રૂઝ આવતી

દરદ=દુઃખ [જાય

નિશાની=એધાણી

લટું=જખરી

આળુ=જરા અડક્યાથી

પણ દુખાય તેવું

ભાંકે=ધોંચે; ધાલે

ખાલ=ચામડી; ત્વચા

ખડકે=છેડે

ખમાતું=સહન થતું

ઓસીકું=નાનો તકીઓ

દાખલો=ઉદાહરણ

ખોળાઉં=ઉપલું પડ

હેલું=નીચેનું;

ગલેફ=ઓસીકા કે ગોદ-

ડાંતે ચઢાવેલા પડ

સક્ષમદર્શક=નાની ચીજ-

ને મોટી દેખાડનાર

અસંખ્ય=અગણિત;

ધણાજ

રેખા=કાપા

ગરમ=હુકાળું

ગેડો=ગેંડીનો નર

સ. ૧) શરીરનું ઢાંકણ

કયું ? સ. ૨) ચામ

ડીનો ઉપયોગ કહો. સ.

૩) ચામડીમાં ફેટલા પડ

છે ? સ. ૪) એ પડનો

ઉપયોગ સમજાવો. સ.

૫) કઈ જગાની ચામડી

જાડી હોય છે ? સ. ૬)

એક દાખલો આપી ચા-

મડીની રચના સમજાવો.

સ. ૭) જેના શરીર પર

બાળ વધારે હોય તેની

ચામડી કેવી હોય છે ?

પાઠ ૬૭.

સુરત=તાપી નદીને ડાબે

કાંઠે શહેર છે.

ટકારો=આંગળી વાળી

નખથી ઠોકવું તે

તળીઉં=નીચેનો

ખાસું=મજાનું; સાફ

કમાવેલું=પકવેલું

તરડે=તરડ પડે; ચીરો

પડે; ફાટે

ટકે=નમે; ચાલે

પહેર્યા=ધાલ્યા

ખીક=ડર; ભો

ચમારવાડો=જ્યાં ચમાર

લોકો રહેતા હોય તેજગા

કાથળી=થેલી

વાસ મારતી=ગંધાતી

ઠરાયું=ઉભું રહેવાયું

ટાંગી=લટકાવી

રાંપી=ચામડું સાફ કર-

વાનું મોચીનું ઓળર

જન=ધોડાની પીઠ પર
 નાખવાની ચામડાની ગાદી
 કુમળું=નરમ
 મશક=પાણી ભરવાનો
 ચામડાનો કાથળો
 સ. ૧) ચામડામાં કયો
 ગુણ છે કે જેથી પાણી
 અદરથી બહાર નીકળી
 જતું નથી? સ. ૨)
 જોડા પહેરવાથી શો-
 લાભ? સ. ૩) ચામ-
 ડાને કેળવવાની રીત
 કહો. સ. ૪) ચામડાની
 કષ્ટ કઈ ચીજો થાય છે?

પાઠ ૬૮.

જિન=ધેરાના વાળ
 દોરઠાંકર=ખળદ, ધોડા
 વગેરે
 ઝોઢો=ખળદને ઝોઢાડવા
 માટે સીવેલું કપડું
 ગરમાવો=હૂંફ; ગરમી
 ઉતર્યા=પુરા થયા; ગયા
 ગાંસડી=પોટલી
 કાંતવું=કાંચા દોરા કાઢવા

ઉકવેડ=કાકુટ; માથાકુટ
 વાંકડીઆ=ગુંચળીઆ
 ભરાઉ=પાસે પાસે
 ટકાઉ=મજબુત
 હૂંફ=ગરમાવો
 સાચવી=સંભાળી
 ટુઆ=ઝીણા જીવડાં
 વારકુટ=જેકીટ; એક
 જાતનું બાંધ વગરનું
 બદન
 ઝખ્ખો=પગની પાની
 સુધીનો ડગલો; જખ્ખો
 કખખો=બાંધ વગરનું
 બદન

સ. ૧) ધેરાને ટાઢ કેમ
 વાતી નથી? સ. ૨)
 ભરવાડ ક્યારે જિન કાત-
 રી લે છે? સ. ૩) જિનનો
 ઉપયોગ કહો. સ. ૪)
 જિનનાં કપડાંથી ટાઢ કેમ
 વાતી નથી? જ. ૪)
 શરીરમાંથી ગરમી નીક-
 ણી જવા પામતી નથી

પાઠ ૬૯.

ચોધડીએ=વખતે
 આંગણું=ખારણા આગ-
 ળની જગા
 ખેઠક=ભોયતળીઆની
 ઉંચાઈ
 ખાસ=ખણી જોધને
 તળીઉં=નીચેનો ભાગ
 ભેજ=શરદી
 કુંભી=ધરના ઉભા આડા
 લાકડા ખેસાડવા માટેનું
 ખેસણી
 સાગ=કાકડાની એક જાત
 છોલાણું=છો દેવરાવવીતે
 પરસાળ=ધરમાં પેસતાં
 પહેલો ખંડ આવે છે તે
 ઝોસરી=ઝોટથી
 દેરાસર=દેવને રાખવાનું
 ઠેકાણું
 પૂળ=સેવા
 રસોડું=રાંધણી; રાંધ-
 વાનો ઝોરડો
 પાણિઆર=પાણીના ખેડ
 તથા ગોળી મૂકવાની જગો

ક્રોડાર=અનાજ ભરી	સાકડી=વળી	પાઠ ૭૨.
મૂકવા માટે લાકડાને	પકવાસા=છાપરાના સા-	ધડિઆળ=વખત જાણુ-
કે કાઢવનો બનાવેલો	કટા સાથે જડેલી	વાનું યંત્ર
ઘાટ	પાટીઆની ચીપો	ચદો=ધડિઆળમાં આં-
ધુમાડીઉં=ધુમાડો નીક-	કામડું=વાંસની બે ફાડ	કા માંડેલો ગોળ ભાગ
ળવા માટે બાંધેલું તે	માંની એક ફાડ	પગથીઉં=નાની ઝોટલી
ધેરાઇ=ભરાઇ	સરડાવવું=છાપરા ઉપર	I=એક. II=બે
વેદના પગલાં થતાં નથી=	કામડાં બંધાવવાં	III=ત્રણ
રોગ આવતો નથી.	છત=છાજ	IV=ચાર (૫-૧)
જાજર=સંડાસ	નરદમ=તદન	V=પાંચ
પાડો=ધરની પાછળની	ઝરખો=ગોખ; અટારી	VI=છ (૫+૧)
ખુદ્દી જમીન	ખેશક=નકકી	VII=સાત (૫+૨)
ક્યારા=ચોરસ ખાડો	સવડવાળું=સગવડભરેલું;	VIII=આઠ (૫+૩)
છીડી=ધરની પછાડીના	વગવાળું	IX=નવ (દસ-એક)
તેવાં પડવાનો ભાગ	પાઠ ૭૯.	X=દશ
સીડી=નીસરણી	ઝોછાયો=ઝોજો; પડછાયો	XI=અગિઆર (દશ+
દિવાનખાનું=ખેસવા ઉ-	છાયાયંત્ર=ઝોજાપરથી	એક)
ઠવાનો મુખ્ય ઝોરડો	વખત જાણુવાનું યંત્ર	XII=બાર (દશ+બે)
ખુખીથી=સફાઈથી	સાધન=સાહિત્ય	કુંડાળું=ગોળ ચક્રરકું
વેલ=વેલા	મદારી=ખેલ કરનાર	મિનિટ=અઢી પળ; સાઠ
ખીટી=ખુટી	સ. ૧] અસલના વખ-	સેકંડ
તાકા=મોટા ગોખલા	તમાં ધડિઆળ હતા ?	અંતરે=છેટે
મોલ=છાપરાની વચ-	અસલના લોકો વખત	કમાન=પોલાદની પટ્ટી કે
માંનું આકું લાકડું	શા ઉપરથી જાણુતાં ?	તારનું શુંછળું

સામટા=મેગા	૬) નાનો કાંટો આઠ	ધાલી ખે છેડે ખેસ-
મધરાત=વચલી રાત	પર હોય ત્યારે મોટો	વાની રમત
ઝડપ=ઉતાવળ	કાંટો કયા આંકડા પર	મધ્ય=વચલા
કુંચી=ચાવી	હોય છે ?	સેજસાજ=જરા
સ. ૧) ધડિઆળમાં	પાઠ ૭૨.	છેતર્યો=ઠગ્યો
કેટલા કાંટા હોય છે ?	પડીકું=ખંડલ	પલ્લુ=છાખકું
સ. ૨) ખતે કાંટા સરખાં	સમતોલ=સરખું વજન	પાધરો=સીધો
હોય છે ? સ. ૩) નાના	ત્રાજવું=તોલવાનું	તોલ=વજન
તથા મોટા કાંટાથી શું	સાધન	સમ=સરખી
જણાય છે ? સ. ૪)	તોળવા=તેખવા	યુક્તિ=તદખીર
ધડિઆળ જેતાં શીખ-	દાંડી=ત્રાજવા બાંધે છે	ખાધ=નુકસાન; ખોટ
વાને માટે પહેલું શું	તે લાકડી	સ. ૧) આપણને માલ
ઓળખવું જોઈએ ? સ.	ચીચવો=એક ઉલા લાક-	ઓછો ન મળે તે માટે
૫) ચંદા પર કેટલે સુધી	ડાપર ખીજ આડા	ત્રાજવાની બાબતમાં શી
આંકડા માંડેલા છે ? સ	લાકડાની વચમાં સાલ	તપાસ રાખવી ?

પાઠવાર અધરા શબ્દો.

(પાઠ ૧) વાતો, પદાર્થ પાઠો, ચિત્રો, હોશિયારી, પુસ્તકો, વનસ્પતિઓનું. (પાઠ ૨) લિપિમાં, ગ્રાહણી, પંડિતો, અજ્ઞુ, માત્રા, અનુસ્વાર, વિસર્ગ. (પાઠ ૩) ટટું, કળિયુગ, ઉતર્યો, બુદ્ધિ, હિંડાડે, ખર્ચું પાન, આવકનો, ભત્રાએ, ખિચાઈ, અક્ષલનો. (પાઠ ૪) ધણીધણિઆણી, ઇશ્વરભક્તિ, ઇશ્વરકૃપા, ઐશ્ય, સ્વભાવ, સીઓને, અભ્યાસ, ઇચ્છે, સોંપ્યો, ખસ્યો,

શુદ્ધિમાં, આશ્રય. (પાઠ ૫) લગ્ન, પ્રીત, ખવાડયું, આશિષ,
 ખૂંચેલો. (પાઠ ૬) ઇન્સાફ, વિજયનગર, પૈસાદાર, સત્તર,
 ખરીદા, મિલકત, વર્તીશું. (પાઠ ૭) પરમેશ્વર, પૈસો,
 અટકાવ્યો, વિશ્વપતિ, જગકર્તા, ભૂલ્યો. (પાઠ ૮) ઇશ્વરસ્તુતિ,
 વિશ્વસ્વામી, સ્તુતિ, પ્રાર્થના, ભક્તિ, નિવારો. (પાઠ ૯)
 સિંહ, અત્યારે, ગર્વ. (પાઠ ૧૦) પ્રમાણિક, કિંમત, ગર્વ,
 આગ્રહ, ધન્ય. (પાઠ ૧૧) ભખ્તો, તૂટી, દ્રવ્ય, લેખ્યું,
 ભુંડું, તાકયું. (પાઠ ૧૨) યુધિષ્ઠિર, અભ્યુન, ક્રોધ, વર્તાણુકથી,
 દુર્યોધનથી, દ્રૌપદી, ચિત્રગુપ્ત, ગંધર્વ, અંતઃકરણ, ગુસ્સો.
 (પાઠ ૧૩) ડાહ્યો, ન્યાયાધીશ, પ્રીતિ, ચર્ચા. (પાઠ ૧૪)
 ગૃહસ્થ, નિસાસે, કહાપિ. (પાઠ ૧૫) મહોદ્દામાં, મશ્કરી,
 આગ્રહ, સ્વાદે. (પાઠ ૧૬) રિવાજ, વર્તમાનપત્ર, ઉત્તર,
 લક્ષ્મી, પત્થર, ઝુંપડાં, ભટકતી, વિદ્યાર્થી. (પાઠ ૧૭)
 રિવાજ, વર્તમાનપત્ર, ઉત્તર, લક્ષ્મી, પત્થર, ઝુંપડાં,
 ભટકતી, વિદ્યાર્થી. (પાઠ ૧૮) સ્વચ્છ, ચોંટાડયાં, ઇંદ્રિય,
 સ્થિતિ, દાકતર, પ્રસંગ, અકસ્માત, ધ્યાન, છિદ્રો,
 નાદ્યા, અટકયું. (પાઠ ૧૯) વિદ્વાન, પ્રમાણિક, નિર્ણય.
 (પાઠ ૨૦) કિલ્લી, પ્રખ્યાત, પરાક્રમી, વિદ્યાનો, વિષયો,
 નિશ્ચય. (પાઠ ૨૧) મચ્છર, પ્રાટયો, યુક્તિથી, ગર્વથી,
 અભિમાની, નમ્ર. (પાઠ ૨૨) પત્રવહેવાર, સ્થાપન, ઓપ્રિસ,
 ટ્રિકેટ, પરમિડિઆં, પત્તા, તીર્થરૂપ, ચિરંજીવી, રાજેશ્રી,

પ્રિયલાહ, સૌભાગ્યવતી, ગંગાસ્વરૂપ. હુંકું, પત્તો, જિલ્લો.
 (પાઠ ૨૨) દોડાવ્યો, અદ્વાહ, વિનંતી, આશ્ચર્ય, ભિખારી,
 સ્થિતિને, ભેટયો, ઇર્ષાખોર, દેશનિકાલ. (પાઠ ૨૪) વાઢવિવાહ,
 તુર્ત, પ્રાણી, ખ્યાડું, ફૂર, સ્વારી, શ્રેષ્ઠ, ન્યાય, નિર્દોષી,
 વ્યાપાર, અથડાય. (પાઠ ૨૫) ધકકો, દોડાવ્યો, કુટયો,
 દોષ, સદ્ગુણી. (પાઠ ૨૬) પ્રદર્શન, ગૂંથે, તલ્લીન, વિષય,
 સંખ્યામાં, નૌતમલાલ, વિલાયતમાં. (પાઠ ૨૭) કિલ્લો,
 અગત્ય, પુષ્કળ, વિના, સંગ્રહ. (પાઠ ૨૮) પિત્તળના, ચળકાટ,
 ખ્યાલા, કઠિઆરા, વળેલો, તરસ્યા, વિસામો, ધર્મદા,
 ચોકખું. (પાઠ ૨૯) શેખચઢી, તર્કપ્રસાદ, ગુરુની, વળગ્યો,
 તર્ક, વિદ્યાનો, ઉપાડ્યો, ધુણાવ્યું, ભાંગ્યો, ઉદ્યમે, ચેતવ્યો,
 (પાઠ ૩૦) સુકાવ્યો, દોડ્યો, ગોથું, ઉડાડ, પ્રયાસ. (પાઠ ૩૧)
 મળસ્કે, તરુવર, વનસ્પતિ, જળધાટે, પોઢે, સંતોષ, વિપત્તિઓ,
 ચિંતવ્યા. (પાઠ ૩૨) પ્રકારની, ઇચ્છતા, ડહેલી, હુકકો.
 (પાઠ ૩૩) પિડાય, ગંદું, મંદવાડ, જંતુઓ, ખુણેખોચરે,
 પાથરણું, શ્વાસ, ખિજાનાં, ઢોળાય, ઝાડીઝુડી, દુર્ગંધ,
 (પાઠ ૩૪) કેકેયી, શત્રુધન, અયોધ્યામાં, કૌશલ્યા, સુમિત્ર
 લક્ષ્મણ, પ્રાણુથી, વૃદ્ધ, સ્વભાવવાળી, પ્રીતિ, ઉથાપશે, ચાદ,
 ધિક્કાર. (પાઠ ૩૫) ઢેલ, ટોળું, ઝળકારા, સ્થિર, ચમત્કારવાળા,
 (પાઠ ૩૬) ગ્રીષ્મ, શ્યામ, મહિમાય, ગૂલે, કોકિલા, સુગંધ,
 ચિત્ત, આમ્ર, પ્રકુલ. (પાઠ ૩૭) વસાવ્યું, ડહાપણ,

(પાઠ ૩૮) પ્રહલાદ, કર્મો, પુરુષોના, પુતળાં, ઓળંગી,
ખંડેર, ટોચ, દહેડું, મુશકેલ, દિવાલો, વાયવ્ય, આરંગા
પ્રવાહ, ઉતર્યો, પાટીડું, આકૃતિ, ગોઠવ્યા. (પાઠ ૩૯) દેવસ્થાન,
પર્વત, કાઠિઆબાડમાં, શેત્રુંજે, તળેટી, તૂટીને, ટુકડાની,
શિખર, પાલિતાણા, દેવકીઉનાઈ, લસુન્દ્રા, પીગળેલો, ઠંડું,
ભિન્નય, તૂટી. (પાઠ ૪૦) જન્મ, બન્યું, ગમ્મત, પૃથ્વી,
શક્તિ, નિચાણ, સમુદ્ર, પશ્ચિમે, સરિતા, નિર્મળ, ચિત્રવિચિત્ર,
કિનારે, પિછાણીએ. (પાઠ ૪૧) શાહમોહમંદ, ભુરું, તાણી
કોડીઓ, વીણવા. (પાઠ ૪૨) ભૂશિર, ભૂગોળવિદ્યા, ટંડેલ,
નિશાન, અથડાય, પુષ્કળ, ક્રિયા, દ્વીપકલ્પ, હંમેશાં,
સામુદ્રધુની. (પાઠ ૪૩) ઇચ્છું છું, ત્રણેક, ભટ્ટીમાંથી,
સળગાવેલા, પૈડાની, રેડયું, સજ્જડ, ચોટી, લોંઘા, ઢોલવાડામાં,
ગોઠડાંના, ખોળીઆં, આંપે. (પાઠ ૪૪) છુટ્ટી, ગિલ્લીઢંડા,
કિલ્લો, ઓફિસ, છંટાય છે, રાત્રે, વરાળયંત્રથી, મીણખત્તી.
(પાઠ ૪૫) દુરસ્ત, ખૂટતા, સખતી, લપેટી, તિબ્બેરર, કોથળી,
હાકતર (પાઠ ૪૬) કલેક્ટર, ઇન્સ્પેક્ટર, મુન્સફ, ચોર્યાસી,
કમિશનર, અધિકારી, અગત્યના, ઓછાવત્તો, ડેપુટી,
બોર્ડ, સંમતિ, સિવિલસર્જન. (પાઠ ૪૭) શાંતિલાલ, પરીક્ષા,
કાંઠા, હથિયાર, કન્યાશાળા, નિરાશ, નીમ્યા. (પાઠ ૪૮)
શીખવ્યું, ફૂટતાં, થીજીને, સૂર્યાનાં, કિરણો, પૃથ્વી, આકળ,
પહોંચ્યાં. (પાઠ ૪૯) ફૂંકીએ, ગતિમાં, ઠાંકું છું, ઠાલવી.

(પાઠ ૫૦) અંગ્રેજી, ગોવિંદ, મિઠાઈ, મોળી, મોળું છું, બેસ્વાદ, સ્વચ્છ, ખાઝી, મુશકેલ. (પાઠ ૫૧) વિસ્મય, ખ્યાલું, હલાવ્યું, હેઠળ, સળગાવ્યો, સિલાશ, પદાર્થ, ચૂંટી, ઝાળ, ધર્યું. (પાઠ ૫૨) ગોઠવ્યાં, અફાળી, વાંકીચુંકી, ગુરુજી, ખડકમાંથી, ઝુંબર. (પાઠ ૫૩) રૂઢ, મિત્ર, ટીપ્પું, અલ્યા, વળ્યા, ચપટો, તાળાં, કઠેરા, દિવાલની, ખીંટીઓ, ઘડિઆળ, ચપ્પુ, નક્કર, સિવાય. (પાઠ ૫૪) ઈંદ્રિયો, ઉત્પન્ન, પાંદડાં, ફૂલ, ચોંટીને, ટટાર, અગત્યનું, છિદ્રો, ચૂસે, શોષી, ખ્યાલ, મોઢાં. (પાઠ ૫૫) દોહતા, પિળાશ, ઢીંગલીઓ, ચોંટાડવાને, હિંદુ, નિતારી, ડહોળી. (પાઠ ૫૬) પુષ્ટિકારક, ડુંડી, ઉખીમાં હુમસો, અડક, થુલું, ગુંદીને, પલાળીને, ફેલ્લા. (પાઠ ૫૭) દોડયા, સાંકડું, શોષી, ચિરાએલાં, અગથીઆનાં, કૃષ્ણલાલ. (પાઠ ૫૮) અવસ્થા, ભટકયા, સૂંઠ, ખૂબસુરત, વૈતરી, ઇંડાં, કીડિઆરામાંથી, નિરાંત. (પાઠ ૫૯) ભાથું, ઉતર્યો, થાક્યો, પાણી, ખાઉધરાં, ફેલેલું. (પાઠ ૬૦) ગુચ્છાવાળી, કુંપળો, રાક્ષી, સુંવાળી, ઓચીંતી, કલ્લામાં. (પાઠ ૬૧) ગબડી, અછલવાળું. (પાઠ ૬૨) શિઆળ, શ્રીધર. (પાઠ ૬૩) તાણ્યું, તળીઆ. (પાઠ ૬૪) અગ્નિ, ગર્જના, ધ્રૂજતાં, ચોંટ્યું, ઠેલણગાડી, બૂખ્યો, વસ્તી, પાંજરું. (પાઠ ૬૫) ગણ્યાં, હાડપિંજર, ટાંચું, બિહામણું, કૌવત પુષ્કો, માંસપેશી, રેસાની, સંકડાય. (પાઠ ૬૬) સૂક્ષ્મદર્શક, દાઝીએ, રૂઆતો, લદ્દુ ભોંકે, હેંઠલું, અસંખ્ય, ઋતુમાં. (પાઠ ૬૭) ઠરાવ્યું, ડુક્કર,

(પાઠ ૬૮) વારકુટ, ગખ્ખા, ભિઠવેઠ. (પાઠ ૬૯) છોલાણું, પાણિઆરૂં, તુળસીકચારો, છીંડી, ચીતરાવ્યાં, સરહાવ્યું, અભ્યાસ, ગરૂખામાં. (પાઠ ૭૦) ઘડિઆળ, મિનિટ, ચક્કર, ઠલવાઈ (પાઠ ૭૧) અઢાવીસ, અથડાય, અંગ્રેજીમાં (પાઠ ૭૨) ત્રાજવું, કાટલું, તોળ્યું, ખાંધ્યું, જોખ્યું, યુક્તિઓ, ઓછુંવતું, મૂંઝવું,

કડાંની ડ્રિલ.

કડાં લોહાના સળીઆનાં બનાવેલાં હોય છે. અને તેનો વ્યાસ એક બિલ્લસ જેટલો હોય છે; અને તેની બડાઈનો પરીઘ બે.૫૫૫૫૫૫ હોય છે; તે રાતા, વાદળી વગેરે તરેહના પાકા રંગથી રંગેલાં હોય છે; સૂચના—૧) કડાંની દરેક રમત અગિઆર સુધી કરાવી બારે કડાં હાથ સાથે લટકતાં રખાવવાં. ૨) છેલ્લી રમતે બારે કડાં જમીન પર મુકાવી દેવડાવવાં. મુકતાં અવાજ ન થાય તે બાબત સૂચના આપવી. ૩) કડાં મુઢીમાં જોરથી દાખીને પકડવાં, અંગુડો ટેકણુમાં કડાંઉપર રાખવો જેથી કડાં હાલશે નહિ અને પકડવાં સુગમ પડશે. તૈયાર—કડાં લેવા તત્પર થવું. ચાલો—બે કડાં બે હાથમાં લઈ હાથ નીચે લટકતા રાખવા. રમત ૧—૧) બે હાથ ઉંચા. ૨) બેઉ હાથ નીચા લટકતા. રમત ૨)—૧) બેઉ હાથ સીધા સાંખા ખભાની સીધી લીટીમાં (મુઢીઓ સામસામી) ૨) બેઉ હાથ પીઠગમ પાછળ ખેંચી કડાં છાતી આગળ રાખવાં. રમત ૩)—બે કડાં એકઠાં કરી વચ્ચેથી બેઉ હાથે સામસામી પકડવાં. ૧) ધુંટણુમાંથી પગ વાળી પગના આંગળાપર વજન રાખી બેસવું. એડી ઉંચી રાખવી. (હાથ બે પગ વચ્ચે સીધા રાખવા) ૨) હિલા થવું ને કડાં માથા ઉપર ધરી રાખવાં.

(હિભા થતી વખતે એડી જમીનપર ઠોકવી જોઈએ. રમત ૪)—કડાં છુટા કરી એકેક હાથમાં પકડવાં ૧) જમણો હાથ જમણી તરફ ખભાની સીધી લીટીમાં લાંબાવવો. (ડાબો હાથ લટકતોજ રહેવા દેવો) ૨) એકથી ઉલટું. રમત ૫)—૧) જમણો હાથ સામો લાંબો કરવો (ડાબો હાથ લટકતોજ રહેવા દેવો) ૨) એકથી ઉલટું. રમત ૬)—૧) જમણો હાથ ઉંચો (ડાબો હાથ લટકતોજ રહેવા દેવો.) ૨) એકથી ઉલટું. રમત ૭)—૧) બેઉ હાથ ઉંચા (મુઠ્ઠીઓ સામસામે) ૨) બેઉ કડાં પગનાં આંગળા (પગ ઘુંટણમાંથી સીધા રાખવા) રમત ૮)—બેઉ હાથ ઉંચા (મુઠ્ઠીઓ સામસામે) ૧) જમણો હાથ મોં સામેથી ઉપલી તરફથી લઈ ફેરવીને ઉંચો રાખવો. (ડાબો હાથ લટકતોજ રાખવો) ૨) એકથી ઉલટું. રમત ૯)—૧) બેઉ હાથ સામા લાંબા (મુઠ્ઠીઓ સામસામી) ૨) બેઉ હાથ પાછળ લાંબા. રમત ૧૦)—૧) બેઉ હાથ ખભાની સીધી લીટીમાં (મુઠ્ઠીઓ આકાશ તરફ) ૨) બેઉ હાથના અંગુઠા ખભાને અડકાવવા.

આનાની ધાત.

૪૦ - રૂ. ૨૧	૪૦ - રૂ. ૨૧	૮૦ - રૂ. ૫)
૪ - રૂ. ૦૧	૪૪ - રૂ. ૨૧૧	૮૪ - રૂ. ૫૧
૮ - રૂ. ૦૧૧	૪૮ - રૂ. ૩)	૮૮ - રૂ. ૫૧૧
૧૨ - રૂ. ૦૧૧	૫૨ - રૂ. ૩૧	૯૨ - રૂ. ૫૧૧
૧૬ - રૂ. ૧)	૫૬ - રૂ. ૩૧૧	૯૬ - રૂ. ૬)
૨૦ - રૂ. ૧૧	૬૦ - રૂ. ૩૧૧	૧૦૦ - રૂ. ૬૧
૨૪ - રૂ. ૧૧૧	૬૪ - રૂ. ૪)	૪૦૦ - રૂ. ૨૫)
૨૮ - રૂ. ૧૧૧	૬૮ - રૂ. ૪૧	૮૦૦ - રૂ. ૫૦)
૩૨ - રૂ. ૨)	૭૨ - રૂ. ૪૧૧	૧૦ - રૂ. ૦૧૧
૩૬ - રૂ. ૨૧	૭૬ - રૂ. ૪૧૧	૨૦ - રૂ. ૧૧

૩૦ - રૂ. ૧૧૧૧=	૧૬ - રૂ. ૧)	૧૭૬ - રૂ. ૧૧)
૪૦ - રૂ. ૨૧૧	૩૨ - રૂ. ૨)	૧૮૨ - રૂ. ૧૨)
૫૦ - રૂ. ૩)=	૪૮ - રૂ. ૩)	૨૦૮ - રૂ. ૧૩)
૬૦ - રૂ. ૩૧૧૧	૬૪ - રૂ. ૪)	૨૨૪ - રૂ. ૧૪)
૭૦ - રૂ. ૪૧=	૮૦ - રૂ. ૫)	૨૪૦ - રૂ. ૧૫)
૮૦ - રૂ. ૫)	૯૬ - રૂ. ૬)	૨૫૬ - રૂ. ૧૬)
૯૦ - રૂ. ૫૧૧=	૧૧૨ - રૂ. ૭)	૨૭૨ - રૂ. ૧૭)
૧૦૦ - રૂ. ૬૧	૧૨૮ - રૂ. ૮)	૨૮૮ - રૂ. ૧૮)
૧૦૦૦ - રૂ. ૬૨૧૧	૧૪૪ - રૂ. ૯)	૩૦૪ - રૂ. ૧૯)
	૧૬૦ - રૂ. ૧૦)	૩૨૦ - રૂ. ૨૦)

રૂપીઆભારની ધાત.

	શેર	અધોળ	રૂ.	ભાર	શેર	અધોળ
૧૧ રૂ. ભાર.	૦)૦૧	૦૧	૨૧૧	,,	૦૧૦૧	૮૧૧
૨૧૧	૦)-	૧	૨૨૧૧	,,	૦૧-	૯
૩૧૧	૦)-૧૧	૧૧૧	૨૩૧૧૧	,,	૦૧-૧૧	૯૧૧
૫	૦)=	૨	૨૫	,,	૦૧=	૧૦
૬૧	૦)=૧૧	૨૧૧	૨૬૧	,,	૦૧=૧૧	૧૦૧૧
૭૧	૦)=	૩	૨૭૧૧	,,	૦૧=	૧૧
૮૧૧	૦)=૧૧	૩૧૧	૨૮૧૧૧	,,	૦૧=૧૧	૧૧૧૧
૧૦	પાશેર અથવા	૪	૩૦	,,	૦૧૧	૧૨
૧૧૧	૦૧૦૧	૪૧૧	૩૧૧	,,	૦૧૧૦૧	૧૨૧૧
૧૨૧૧	૦૧-	૫	૩૨૧૧	,,	૦૧૧-	૧૩
૧૩૧૧૧	૦૧-૧૧	૫૧૧	૩૩૧૧૧	,,	૦૧૧-૧૧	૧૩૧૧
૧૫	૦૧=	૬	૩૫	,,	૦૧૧=	૧૪
૧૬૧	૦૧=૧૧	૬૧૧	૩૬૧	,,	૦૧૧=૧૧	૧૪૧૧
૧૭૧	૦૧=	૭	૩૭૧૧	,,	૦૧૧=	૧૫
૧૮૧૧૧	૦૧=૧૧	૭૧૧	૩૮૧૧૧	,,	૦૧૧=૧૧	૧૫૧૧
૨૦	૦૧	૮	૪૦	,,	૧)	૧૬

મેસર્સ સી. ડી. શાહ એન્ડ કો. કૃત.

પ્રિન્ટિશ ત્રિવેદિવાચનમાળાના અર્થો.

પુસ્તક ૧ લાના	૦-૪-૦	પુસ્તક ૫ માના	૦-૮-૦
પુસ્તક ૨ જાના	૦-૫-૦	પુસ્તક ૬ ઠાના	૦-૬-૦
પુસ્તક ૩ જાના	૦-૬-૦	પુસ્તક ૭ માના	૦-૧૦-૦
પુસ્તક ૪ થાના	૦-૭-૦		

—:વર્નાક્યુલર ટેકસ્ટ બુક્સના અર્થો. :—

બાળવર્ગની નોટ	૦-૨-૦	છટ્ટીના અર્થ	૦-૬-૦
પહેલીના અર્થ	૦-૨-૬	સાતમીના અર્થ	૦-૧૦-૦
બીજીના અર્થ	૦-૪-૦	અઠાવીના અર્થ	૦-૪-૦
ચોથીના અર્થ	૦-૭-૬	કન્યા ૨ જીના અર્થ	૦-૫-૦
પાંચમીના અર્થ	૦-૮-૦	કન્યા ૩ જીના અર્થ	૦-૭-૦

“ ડિક્ટેશન શિક્ષક ”

બાળચોથીનો	૦-૨-૦	ત્રીજીનો	૦-૩-૦
પહેલીનો	૦-૨-૬	ચોથીનો	૦-૪-૦
બીજીનો	૦-૩-૦	પાંચમીનો	૦-૪-૦

દરેક ધોરણના “સુખગણિત શિક્ષક” તૈયાર છે.

સુજરાતની સાં બજોળની પ્રતિભાવમાળા ૩ આના.

સુરત જિલ્લાનો બજોળ શિક્ષક ત્રણ આના.

છગનલાલ મોતીરામ શાહ. શાહધોર-સુરત.

સુરત જિલ્લાનો નકશો પાંચ આના.

